

**Sosyo-Psikolojik Faktörlerin Seçmen Davranışlarına Etkileri: Pamukkale
Üniversitesi Örneği^{1†}**

**The Affect of Socio-Psychological Factors on Voter Behavior: The Case of
Pamukkale University**

Uğur FİLİZ²
Ferihan POLAT^{† 3a}

² PhD. Candidate, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Doctoral School of Economic and Regional Sciences,
filizuur@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3032-2206

³ Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Bölümü,
fyildirim@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8832-0847

^a Yazışılan yazar/Corresponding author

Article Info: Research Article
Date Submitted: 18.04.2022
Date Revised: 10.06.2022
Date Accepted: 11.06.2022

Abstract

Today, one of the subjects that attract the most attention of both political scientist and the public is the research on voter behavior that develops within the studies of political behavior and political participation. Voter behavior is both a multidimensional concept and takes place under the influence of many factors. This study is based on a branch study on socio-psychological factors affecting voter behavior. For this purpose, among the students registered at Pamukkale University; A survey of 37 questions was administered to 410 subjects. The political identities with wich young voters define themselves and the data obtained from the survey were crossed, and the psychological factors affecting their voting were tried to be determined.

Keywords: Voter Behavior, Socio-Psychological Factors, Political Identity, University of Pamukkale.

JEL codes: Z00, Z10, Z19.

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi: 18.04.2022
Düzeltilme Tarihi: 10.06.2022
Kabul Tarihi: 11.06.2022

Öz

Siyasal davranış ve siyaset katılım çalışmaları içinde gelişen seçmen davranışı araştırmaları, bu gün hem siyaset bilimcilerin hem de kamu oyununun en çok dikkatini çeken konulardan biridir. Seçmen davranışı çok boyutlu bir kavram olup, birçok faktörün etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu çalışma, seçmen davranışına etki eden sosyo-psikolojik faktörlere ilişkin bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Bu amaçla, Pamukkale Üniversitesine kayıtlı öğrencilerden, 410 denek üzerinde 37 soruluk anket çalışması yapılmıştır. Genç seçmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikler ile elde edilen veriler çaprazlanarak, oy vermelerine etki eden psikolojik faktörler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seçmen Davranışı, Sosyo-Psikolojik Faktörler, Siyasi Kimlik, Pamukkale Üniversitesi.

JEL kodları: Z00, Z10, Z19.

¹. Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmişlerdir. Aksi bir durumda Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies Dergisi sorumlu değildir. İntihal raporu alınmıştır.

The authors declared that all processes of this study comply with research and publication ethics, and comply with ethical rules and scientific citation principles. Otherwise, Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies is not responsible. A plagiarism report is received.

[†] Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD için 2019 yılında Uğur Filiz tarafından hazırlanan "Seçmen Davranışını Etkileyen Sosyo-Psikolojik Faktörler: Pamukkale Üniversitesi Örneği" adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

EXTENDED SUMMARY

Aim of the study: Since the decisions of voters have power over the politics of the society, the government (which is the superstructure of the society) and government agencies, electoral studies have a prominent place inside political science. Since the will and the decision of the voters who participate in politics through voting influence the political authority it becomes important to examine the voter behaviour that gets shaped by the voter identity. It is impossible to decouple the voters' actions from the general tendencies of the society and its culture and thus examine this behaviour in isolation. When looked at in this angle the socio-psychological factors gain relevance on par with the socio-economic factors that determine the action. This study examines the socio-psychological factors that affect the attitudes of the voters in their political behaviour.

Research Questions: The central question of this study is to know what are the psychological factors that affect the voting behaviour of voters according to their self-defined political identity. In the framework of this central question the secondary question is whether there are changes in these psychological factors affecting voters according to political identity.

Literature Review: The type of approach that is commonly used in voter behavior research is the sociological approach. However, another factor that is effective on political participation as much as socio-economic factors is psychological factors. The study of voter behavior for the first time in the United States in the 1940s is considered to be the first study in this field. The work titled "The American Voter", which was prepared by a group of researchers working at the National Center for Election Studies, which was established within the University of Michigan in the 1950s, was the first work in which the socio-psychological factors approach was discussed. The founders of the model at the University of Michigan, unlike their colleagues at Columbia; originally set out to study voting behavior, and Campbell and Kahn (1953) conducted a national foreign policy survey at the university's Survey Research Center. With this study, Campbell and Kahn (1953) identified sociological and political factors in the evaluation of various psychological effects and determination of voting. This study also; It has been one of the longest-running research projects in the history of academic social science. The modern history of academic voting research at the Columbia school began in 1940, when a social science team survey at Columbia University convened by Paul Lazarsfeld was applied to the study of election behavior. Lazarsfeld; He saw wartime analyzes of propaganda effect as the main subject of "election psychology".

Methodology: The target population of this research consists of a total of 29772 students from the Faculty of Economics and Administrative Sciences, Faculty of Arts and Sciences, Faculty of Engineering and Education in Pamukkale University Kınıklı Campus. The sample of the study consists of 410 students selected by easy sampling method among students who have different socio-cultural and demographic characteristics such as gender, age, education level, which can represent the universe. A 37-question survey was conducted for the participants included in the sample, and in this survey, university students answered questions about the factors that determine their voter behavior and preferences. The study aims to understand and show how psychological factors are effective in voting preferences of young voters who continue their education at the university within the framework of the last general elections on June 24, 2018. The data obtained as a result of the questionnaire applied in the research

were analyzed using empirical methods. First of all, the questionnaire forms were transferred to Excel in order to analyze the data. The data were coded in accordance with the research topic and method and then analyzed with the IBM SPSS 25.0 program. Within the framework of the analysis, firstly, personal information was given, and then questions involving psychological factors were crossed with expressions of political identity.

Results-Conclusion: Based on the findings of the study we can say that if certain conditions are met, young and educated voters can change their political orientations and party preferences. Especially among voters who identify themselves primarily with their Kurdish political identity, if presented with a false candidate the tendency to not vote for the original party stood out. Around %30 of participants however stated that they would never give up on their parties. The proportions of people who stated that they would never give up on their parties was, around %35 for those who identified themselves primarily with their Muslim political identity, while for those who identified themselves primarily with their Kurdish political identity it was over %40. The percentage of voters who believed that their votes had no impact over the election couldn't even reach %20. This proves that the average voter both trusts the system and believes it to be the most important tool for political change. From this we can conclude that there was no significant difference between the respondents in terms of the influence of their votes over their political identities. Participants of the research sample consisting of young and educated individuals expressed that the vote they cast in elections had increased their trust in themselves. When considering political identities, the largest group of people who saw it as their civic duty to vote were people who primarily identified themselves as Kurdish. Especially when talking about young and educated individuals it is observed that it is simpler for voters to give up on their parties. Research findings show that half of the participants could under specific circumstances lose faith in their parties. If not pleased with the performance of the party leader participants stated that they could reconsider their preferences.

GİRİŞ

19. yüzyılın sonlarında, temsili demokrasilerde anayasal düzenlemeler çerçevesinde genel oy ve gizli oy kullanma hakkının kabulü, seçimlere ve bir aktör olarak seçmenlere yönelik ilginin artmasına yol açmıştır. İlk araştırmalar sandık sonuçlarının seçim bölgeleri arasında kıyaslanmasına dayanırken; istatistiğe dayanan araştırma ve analizlerin yapılması 1910'lerden sonra ancak başlamıştır. II. Dünya savaşı sonrası davranışçılık akımının gelişmesi ile birlikte istatistiksel analizler ve bilgisayar teknolojilerinden yararlanan seçmen davranışı araştırmaları yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Dolayısıyla seçmenin tercihlerinin nasıl şekillendiği ya da seçimlerde oy verme davranışına etki eden faktörlerin ne olduğu sorusu özellikle siyaset ve sosyal bilimcilerin son yüzyılı aşan bilimsel uğraşlarının en dikkat çekici konularından biri haline gelmiştir.

Başlangıçta siyasal katılma çalışmaları içinde bir alt alan olarak incelenen seçmen davranışı araştırmaları zamanla kendi inceleme alanını genişletmiş ve kuramsal yaklaşımlarını üretmiştir. Seçmen davranışı araştırmalarına temel olan üç yaklaşım vardır: rasyonel tercih yaklaşımı, sosyolojik yaklaşım ve psikolojik yaklaşım. Rasyonel tercih yaklaşımı, seçmenin kendi çıkarlarını bildiğini, aday veya partileri değerlendirerek çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edenin hangisi olduğunu belirlediği ve bu süreç sonunda en uygun olduğunu düşündüğü

aday ve partiye oyunu kullandığını savunmaktadır. Seçmen davranışını sosyolojik bir yaklaşımla ele alan çalışmalar ise, kişinin siyasal eğilimlerinin şekillenmesinde, kişinin içinde bulunduğu grubun dinamikleri, kişinin sahip olduğu sosyo-ekonomik statü, benimsediği dinsel tutum ve bağlılıklar, yaşadığı ailevi deneyimler ile coğrafi yerleşim alanı gibi faktörlerin önemi bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla sosyolojik yaklaşım, rasyonel tercih yaklaşımı ve psikolojik yaklaşımın iddia ettiği seçmenin tercihlerindeki bireysellik vurgusunu reddederek seçmen davranışını grup temelli ele almaktadır. Seçmen davranışlarını incelemede kullanılan bir diğer yaklaşım ise psikolojik yaklaşımdır. Psikolojik yaklaşıma göre kişilerin taşıdığı nitelikler ile benimsemiş oldukları değerler sistemi seçmen davranışının en belirleyici faktörleri olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, seçmen davranışını açıklayan yaklaşımlardan psikolojik yaklaşım (Michigan okulu) temel alınarak, Pamukkale Üniversitesi'nde kayıtlı öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen bir anket çalışmasının bulguları ele alınacaktır. Anket çalışmasından elde edilen veriler 24 Haziran 2018'de gerçekleştirilen son genel seçimler referans alınarak değerlendirilecektir. Anket sorularına verilen cevaplarla da katılımcıların hangi psikolojik faktörlerin etkisiyle siyasal tercihlerine yön verdikleri, kendilerini tanımladıkları siyasal kimlikler bağlamında saptanmaya çalışılacaktır.

Seçmen davranışı araştırmalarının en çarpıcı özelliği dinamik bir nitelik taşıması ve genel geçer kabullere ulaşmanın zorluğudur. Bu nedenle seçmen davranışı araştırmaları sürekli yenilenen ve toplumdan topluma dönemden döneme değişen bir niteliğe sahiptir. Seçmen davranışı araştırmalarında, araştırmanın yapıldığı dönemin ve toplumun siyasal, ekonomik, demografik, sosyo kültürel ve sosyo-psikolojik koşulları dikkate alınmakta ve seçmenlerin oy verme davranışlarının nedenleri bu bağlamlarda çözümlenmeye çalışılmaktadır.

1. SEÇMEN DAVRANIŞI ALANINDA SOSYO-PSİKOLOJİK YAKLAŞIM ÇERÇEVESİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Hem bireysel olarak hem de toplumun bütününe ilgilendiren bir davranış şekli olarak siyasal davranış, siyasal kültür ve toplumsallaşmanın bir ifadesi olarak belirmektedir. Bireyin sahip olduğu olanaklar, içinde bulunduğu çevre ve gelecek beklentileri ile siyasal toplumsallaşma sürecinde edindiği bilgi ve yargılar siyasal davranışın belirlenmesinde etkili olan etmenlerdir (Polat, 2009: 125). Seçmen davranışı araştırmalarında yaygın olarak temel alınan yaklaşım türü sosyolojik yaklaşımdır. Ancak, sosyo-ekonomik faktörler kadar siyasal katılma üzerinde etkili olan bir diğer unsur da psikolojik faktörlerdir. Sosyo-ekonomik faktörler bireyi farklı şekillerde yönlendirse de birey öncelikle bunları algılayıp zihninde süzgeçten geçirerek nasıl davranacağına karar verir. Dolayısıyla, aynı sosyo-ekonomik değişkenler farklı bireylere aynı yönde etkide bulunuyor olsalar da bireylerin ortaya koyacağı siyasal davranışlar aynı olmayacaktır. Bu farkı yaratan unsur da tam olarak bireyin psikolojisidir (Turan, 1977: 86).

Psikolojik yaklaşıma göre kişilerin taşıdığı nitelikler ile benimsemiş oldukları değerler sistemi seçmen davranışının en belirleyici faktörleri olarak kabul edilmektedir. Kişiler, dış dünyadan kendilerine gelen uyaranlara karşı, psikolojik yapılarına bağlı olarak tepki gösterecek ve bu uyaranları bu çerçevede algılayacak ve yorumlayacaktır. Korku, bencillik, otoriterlik, saldırganlık gibi psikolojik baskılar kişilerin seçimlerini etkileyen birtakım psikolojik durumlar olarak gösterilebilir. Bu durum, oy vermede rasyonellik ilkesinin varlığına ilişkin görüşlerle karşı karşıya gelmektedir. Seçmen davranışını inceleyen birçok araştırmada

seçmenin tercihinin siyasal partilerin sunduğu programlardan ziyade parti imajının belirleyici faktör olduğunu ortaya koymuştur. Yani burada, seçmenin objektif nedenlerden ziyade belli bir partiye duyduğu önyargı ile hareket ettiği sonucuna ulaşılabilir (Gülmen, 1979: 41).

Bu modele göre, bireyler siyasal alana ilişkin tutum ve davranışlarını, kişisel çıkarlarını ve parçası oldukları grubun çıkarlarına ilişkin sahip olduğu algılamalarını parti kimliği etrafında oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, siyasal olaylar bireyler tarafından geçmişe dayanan psikolojik bağlılıkları çerçevesinde yorumlanır (Heywood, 2007: 350). Bir başka deyişle, oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan siyasal olayların anlamlandırılması ve yorumlanabilir hale getirilmesi, bireylerin sahip olduğu parti kimliğine bağlı olarak, yakınlık duydukları partinin görüşleri ve kendi zihinsel yorumlamaları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Akgün, 2002: 26).

Kişiliğin seçmen tercihlerine ve oy verme davranışına etkileri, liderler ve takipçileri, toplumsal refleksler, algılar, ayrımcılık, önyargılar, kitlesel katliamlar, çatışma, şiddet, terör, nöropolitik konular, siyasal sınıfın pasifliği, seçmen-seçilmiş arası ilişkiler, sosyalleşme, çocuklarda otoriter eğilimler, TV, aile, okul, arkadaş etkileri v.b. gibi konular politik psikolojinin ilgi alanıdır. Bunlardan başka baskı grupları, toplumsal travmalar, iç savaş, soykırım, göçmen entegrasyon sorunları ve ulusal/etnik kimliklerin psikolojisi gibi konular da politik psikolojinin son dönem üzerinde önemle durduğu konulardır (Kurtbaş, 2015: 94).

1940'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez seçmen davranışlarının araştırılması bu alandaki ilk sosyolojik çalışma olarak kabul edilmektedir. Bu çalışma aynı zamanda seçmen davranışlarına ilk psikolojik yaklaşımı da oluşturmuştur. Temelinde seçmene ait sosyal kimliğin seçmen tercihlerini ve seçmen davranışını hangi yönde ve nasıl etkilediğini araştırmak olan bu yaklaşım, kendi içinde bu etkinin kuvvetini birtakım varsayımlara dayandırmaktadır (Beren, 2013: 195).

1950'lerde Michigan Üniversitesi bünyesinde kurulan Ulusal Seçim Araştırmaları Merkezinde çalışan araştırmacılardan oluşan bir grup tarafından hazırlanan "Amerikan Seçmeni" adlı eser sosyo-psikolojik faktörler yaklaşımının ele alındığı ilk eser olmuştur. Bu model, gruplar yerine bireyler üzerinde yoğunlaşarak, seçmen davranışlarının bireylerin küçük yaşlarda ailelerinin ve çevresel etkenlerin etkisi altında şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca bu yaşlarda edinilen siyasal sosyalleşme sürecinde kazandıkları siyasal davranışlar ve ideolojik tutumların ileriki yaşlarda onların parti tercihlerine etki edeceğini ifade etmektedir (Akgün, 2000: 79).

Seçmenlerin karar verme süreçleri ve oy verme davranışları ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda genel olarak seçmen davranışlarına etki eden unsurların ağırlıklı olarak sosyo-psikolojik etkenlerden kaynaklandığı ortaya atılmıştır. Bu kapsamda bireylerin; zeka, güdü, duygu, tutum, davranış gibi soyut ya da psikolojik kavramlar ile siyasal davranışlarını şekillendirdiği ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle, psikolojik yaklaşım güdülerini, tutumlarını, gizli kompleksleri ve genel psikolojik süreçleri kapsayan bir süreçtir. Bireylerin oy kullanma yaşına gelene kadar ve sonraki süreçlerde edindiği deneyimlerinin ve kişilik yapısının onun politik karar verme sürecinde sempati, sevgi bağı vb. duyguların ortaya çıkmasını sağladığı ve tercihini bu faktörlerin etkisi ile yaptığı belirtilmektedir (Arı vd., 2015).

Seçim anketlerinin; kampanya ve seçimleri anlamada veri olarak kullanılması fikrinin ortaya çıkması ve daha da önemlisi, seçim çalışmalarındaki büyük ilerleme bazı gelişmelerle ortaya çıkmıştır. Michigan Üniversitesi'ndeki modelin kurucuları olan Michigan takımı, Columbia'daki meslektaşlarından farklı olarak; başlangıçta oy verme davranışını incelemek için yola çıkmış ve Campbell ve Kahn (1953), üniversitenin Anket Araştırma Merkezinde ulusal bir dış politika anketi yürütmüşlerdir. Bu görüşmelerde, katılımcılara siyasi çıkarlarının derecesi ve genel politikaları, tutumları, yaklaşan oylamayı planlayıp planlamadıkları sorulmuştur. Seçmenlerin ve seçmen olmayanların kişisel, tutumsal ve demografik özellikleri, cumhuriyetçiler ve demokratlar için ayrı şeyler ifade etmekle beraber, sonraki seçimlerde bu alana karşı farkındalık oluşmuştur. Campbell ve Kahn (1953); çeşitli psikolojik etkilerin değerlendirilmesi ve oylamanın belirlenmesinde sosyolojik ve politik faktörleri belirledikleri anket sonuçlarının göz önünde bulundurulmasını anketi ilk yaptıklarında hayal bile edemezlerdi. Bu anket aynı zamanda; akademik sosyal bilim tarihindeki en uzun süredir devam eden araştırma projelerinden biri olmuştur.

Sonraki on yıl boyunca Michigan'ın yeni seçim çalışmaları da olmuştur. 1952'de, 1954'de, 1956'da yapılan ulusal anketlerle giderek kurumsallaşan bu iş; ve 1958'de araştırma yapan ve disiplinlerarası bir araştırma ekibi tarafından analiz edilen Anket Araştırma Merkezinde genç Warren Miller, Syracuse Üniversitesi'nde eğitim almış siyaset bilimcisi, giderek daha belirgin bir rol oynadı. Ümit vaat eden iki yüksek lisans öğrencisini işe almak da dahil olmak üzere proje sayesinde Donald Stokes Michigan ekibinin çekirdeği oluşmuştur. Bu, entelektüel ve örgütsel olarak büyük bir adım sayılmaktadır (Bartels, 2008).

Columbia okulunda Akademik oylama araştırmalarının modern tarihi 1940'ta Columbia Üniversitesi'nde Paul Lazarsfeld'in topladığı bir sosyal bilim ekibi anket araştırmasının seçim davranışı çalışmalarına uygulanmasıyla başlamıştır. Lazarsfeld ve arkadaşları (1948) tek bir toplulukta 600 aday seçmeni araştırmışlar (Erie County, Ohio) 1940 başkanlık kampanyasının seyri boyunca yedi kez, art arda yapılan her görüşmede yeni ve tekrarlanan soruların karmaşık karışımı ve etkilerini değerlendirmek üzere bir çalışma yapmışlardır. Ana paneldeki katılımcılarla yapılan görüşme sonuçları ve 1940 Columbia çalışmasının sonuçları, Halkın Seçimi bölümünde yayınlanmıştır. "Seçmen, Cumhurbaşkanlığı Kampanyasında Kararını Nasıl Verdi" ve yine Columbia ekibi tarafından New York'ta yapılan ikinci bir panel çalışmasından elde edilen sonuçlar ile modelin temelleri atılmıştır. Cumhurbaşkanlığı kampanyasında görüş oluşumu ile birlikte, iki cilt halinde basılan araştırma kitapta bir dizi soru ve araştırma yöntemi tanımlanmıştır. Basılan bu kitabın bu alandaki benzer çalışmalar üzerinde çeşitli derin etkileri olmuştur. Lazarsfeld'in panel çalışmaları, başkanlık kampanyası süresince bireysel oy kullanma niyetleri üzerine odaklanmıştır. Bu pazar araştırmasında projenin entelektüel kökenini tüketici davranışlarına yansıtmıştır. Lazarsfeld; propaganda etkisinin savaş zamanı analizlerini "seçim psikolojisinin" asıl konusu olarak görmüştür.

İlgi alanları ve çalışma tasarımları göz önüne alındığında, Columbia araştırmacılarının sonuçları şaşkınlıkla karşılanmış ve medyada içeriğin dikkatli ölçümleri ortaya çıkmıştır. Seçmen seçimlerinin din ve sosyal sınıfta yer alan ve benzer düşüncelere sahip kişilerle yüz yüze etkileşimlerle güçlendirilen güçlü "marka bağlılıkları" üzerine kurulmuş olduğu sonucu ortaya çıkmış, bu sonuca göre de Lazarsfeld ve arkadaşları (1948) partilerin ve kitle iletişim araçlarının rolünü küçümsemişlerdir. Bu yaklaşımın temeli; katılımcıları, kişilerarası etki analizlerini hazırlayarak ailelerinin, arkadaşlarının ve meslektaşlarının politik görüşlerinin ve

bu sosyal ağların homojenliğini ve üretme eğilimlerini vurgulayarak, bireylerin tercihlerine etkide bulunduğu insanların rolünün ölçümüne dayanmaktadır.

Seçmenlerin çoğu için siyasi tercihler tıpkı kültürel zevklere, müzik, edebiyat, eğlence etkinlikler, kıyafet, etik, konuşma, sosyal davranışa benzeyen etnik, dilsel, sınıf ve aile gelenekleri gibi kökenler sahiptir. Her ikisi de durağan ve bireyler için değişime karşı dirençlidir. Ancak esneklik ve uyum sayesinde gelecek nesiller için gerekçeli tercihler yönünde bir eğilim sağlanabilir. Değişen koşullara ve olağandışı uyaranlara duyarlı, nispeten doğrudan tartışmaya açık ve dolaylı sosyal etkilere açık olan bu etkilerin her ikisi de inançla karakterize edilebilir. Lazarfeld ve arkadaşlarına göre; Oylama, halkın seçiminden daha ziyade belirgin olarak politik yönleriyle daha zengin bir sosyoloji çalışmasıdır (Bartels, 2008: 3-5)

Psikolojik yaklaşım, seçmen davranışlarını etkileyen psikolojik faktörleri modelinde temel olarak kullanılmaktadır. Seçmen davranışını etkileyen psikolojik faktörler arasında özellikle tutumlar kendisine atfedilen önem ile ön plana çıkmaktadır. Tutumların yoğunluğu bazı insanların neden oy verdiğini bazılarının ise neden oy vermediğini açıklarken, tutum ahengi bir kişinin neden kendisine uygun bir partiye oy verdiğini ve tutumların partizan yönü ile yoğunluğu da her bir seçmenin alternatifler arasında yapacağı tercihin sebeplerini açıklamaya yardımcı olmaktadır (Campbell vd., 1960: 9).

Siyasal katılma ile psikoloji arasındaki ilişki çok değişik açılardan incelenebilir. Bazı psikologlar otoriter kişilik, dogmatik kişilik gibi psikolojik yapılar üzerinden siyasi davranışları incelerken bazıları da ulusal karakter gibi başarıyla ölçüm yapılabilmesi zor olan özellikler üzerinde durmuşlardır. Seçmen davranışını etkileyen psikolojik faktörler etkinlik duygusu, sosyal girişkenlik ve güven duygusu, empati ve yabancılaşma duygusu olarak sıralanabilir (Turan, 1986: 86-88).

Kışlalı'ya (2000) göre, oy verirken seçmeni çıkarları dışında etkileyen dört etken güvenlik isteği, saygınlık isteği, duygusal bağlılık, dinsel ve siyasi inançlardır. Güvenlik isteği kişileri istikrar arayışına ve tutuculuğa iter. Düzenli ama daha düşük bir gelire sahip olan toplum kesimlerinin sağ kanattaki partilere oy vermesi bu sebepten kaynaklanmaktadır. Toplumda yeterince saygı görmeyen, dışlanan ve ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüğünü düşünen etnik ya da dini azınlıklar genellikle ilerici ve değişimden yana tutum takınırlar. Duygusal bağlılık partiyle veya liderle özdeşim kurmaya yol açabilir. Dolayısıyla, lider veya parti başarılı olduğu takdirde kişiye ruhsal bir tatmin sağlar. Dinsel ve siyasi inançlara bağlılık durumunda ise kişi kendisiyle aynı inancı paylaşan insanlarla bir arada bulunmaktan ve onlarla kurduğu dayanışmadan doyumuna ulaşabilir.

2. SEÇMEN DAVRANIŞINA ETKİ EDEN SOSYO-PSİKOLOJİK FAKTÖRLER

Seçmen davranışına etki eden psikolojik faktörler siyasi etkinlik duygusu, sosyal girişkenlik ve etkinlik duygusu, vatandaşlık görevi duygusu, siyasi ilgi düzeyi, empati, parti liderliği, protesto oyu ve parti bağlılığı gibi başlıklar altında ele alınmıştır.

2.1. Siyasal Etkinlik Duygusu

Siyasal katılmayı olumlu yönde etkileyen psikolojik faktörlerin başında "etkinlik duygusu" gelir. Etkinlik duygusu, bireyin eylem ve davranışları ile çevresine ve çevresindeki olayların gidişatına etkide bulunabileceği güvenini taşıyıp taşımadığını ifade eden bir olgudur. Bazı kişiler çevrelerinde gelişen olaylar karşısında kendilerini zayıf ve güvensiz hissederken, diğer

kişiler ise kendilerine güven duyup, bu olayların gidişatını etkileyebilme kabiliyetine sahip olduklarını düşünürler. Bireylerin sahip oldukları bu farklı psikolojik durumlar, sergileyecekleri siyasal davranışları da önemli ölçüde etkileyecektir (Kapani, 2004: 133). Çevrelerini etkileyebildiklerini ve denetim altına alabildikleri inancına sahip bireyler, genel olarak tüm toplumsal faaliyetlere daha sık katılım göstermektedirler. Buna paralel olarak, kendisini siyasal bakımdan güçlü ve güvenli hisseden bir birey de, kendisinin siyasal sistemin işleyişini, siyasal sistemde alınan kararları ve gerçekleşen eylemleri etkileyebileceğine duyduğu inanç çerçevesinde siyasal faaliyetlere daha fazla katılma eğilimi gösterecektir (Turan, 1977: 87).

Seçmen davranışı üzerinde etkisi olduğu düşünülen siyasal faktörler arasında kabul edilen siyasal etkinlik duygusu Milbrath ve Goel'e (1977) göre, bireyin toplumsal kararları ve bu kararların alınması süreçlerini etkileme yeteneğine sahip olduğu düşüncesi çerçevesinde tanımlanabilir. Benzer şekilde, Ergil ve Alkan'a (1980) göre de siyasal etkinlik vatandaşların kendilerini siyasal sistem üzerinde etki sahibi olabilecek bir siyasal kuvvet olarak görmesi şeklinde ifade edilebilir. Kalaycıoğlu (1984) ise siyasal etkinlik kavramına, içinde bulunduğu siyasal sistemin bir parçası olarak, onu kendi çıkarları doğrultusunda çalışması yönünde etkileyeceğine dair sahip olduğu inanç şeklinde bir tanımlama getirmektedir.

Yapılan bütün tanımlamalarının bireyin siyasal sistemin işleyişini etkileyebileceğine dair duyduğu inanç çerçevesinde yapıldığı göz önüne alındığında, güçlü bir siyasal etkinlik duygusuna sahip bireyin gösterdiği siyasal katılımın diğer bireylere göre farklılık edeceği ve bu bağlamda, farklı siyasal tutum ve davranışlar içinde hareket edeceği çıkarımında bulunulabilir. Buna paralel olarak, siyasal etkinlik duygusu güçlü bir seçmen profilinin katıldığı siyasal faaliyetlerin alanının ve çeşitliliğinin çok daha fazla olacağı da söylenebilir.

Etkinlik duygusu ve siyasal katılma arasındaki ilişki tek yönlü bir karakter taşımamaktadır. Yalnızca etkinli duygusu siyasal katılmayı attırılmaz. Etkinlik duygusuna bağlı olmaksızın gerçekleştirilen tüm siyasal katılma eylemleri de aynı zamanda etkinlik duygusunu arttıracaktır (Dahl, 1962: 277-278). Sonuç olarak, siyasal etkinlik duygusunun zayıf ya da güçlü olmasına göre siyasal katılma eğiliminin de farklılık göstereceği söylenebilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu gözlemlerden siyasal etkinlik duygusu ile siyasal katılım ilişkisini açıklama iddiasında olan genellemelere ulaşmak mümkün değildir (Kapani, 2004: 133).

İnsanların siyasal katılıma karar verip vermemeye ilişkin karşılaştığı psikolojik unsurlar seçimlere katılmak ve tercihte bulunma adına önemlidir. Bu durum yalnızca beklenen kazanımlarına bağlı değildir. Aynı zamanda doğrudan oylamayı da etkilediğinden bağımsız olarak değerlendirilmesi gereken bir unsurdur. Bu gibi tercihlere, örneğin oy verme etiği bireylerin siyasi sisteme bağlılığını teyit etmekten veya sandık başına gitmesini gerektirir (Ambrus vd., 2017: 34).

Artan eğitim düzeyinin, seçmen davranışlarına olumlu yansıdığı, özellikle de siyasal ilgi düzeyinde ve etkinlik bilincinde artışa neden olduğu bilinmektedir. Eğitim bir yandan kitle iletişim araçlarını takip etmeyle diğer yandan ise siyasi olaylara ilgi duymayla motive edici bir araç olmaktadır (Temizel, 2012: 130).

Siyasal katılım düzeyini etkileyen psikolojik faktörler içerisinde yer alan siyasal etkinlik duygusu bireyin kendi eylem ve davranışları ile çevresine ve olaylara bakışını şekillendiren

bir olgudur. Siyasal etkinlik duygusunun belirlemeye yarayan ölçek, bireyin kendisini siyasal kanallarla netice alabilecek potansiyelde görüp görmediklerine göre şekillenmektedir. Etkenlik duygusu sadece siyasal katılmayı arttırmamakta, aynı zamanda siyasal katılma da etkenlik duygusu yaratmaktadır. Bu bakımdan etkenlik duygusu dışındaki sebeplerle daha çok siyasal katılma gösteren guruplar, bunun bir sonucu olarak da etkenlik duygularının arttırmaktadırlar (Gümüş, 2009: 47).

2.2. Sosyal Girişkenlik ve Güven Duygusu

Etkinlik duygusunun yanında sosyal girişkenlik ve güven duygusu da siyasal katılmayı olumlu yönde etkileyen diğer psikolojik faktörlerdendir. Bazı bireyler girişimci ve örgütlenme yetenekleri ile ön plana çıkmaktadırlar. Bu yeteneklere sahip bireylerin daha yoğun bir katılma davranışı sergilemeleri beklenmektedir (Turan, 1977: 87). Sosyal temaslarda bir rahatlık duygusuna ve bunlar için gerekli yeteneğe sahip olmak seklinde tanımlanan sosyal girişkenlik niteliğini taşıyan kimselerin siyasal hayata ilişkin faaliyetlere katılması, özellikle sosyal ilişkilerin tesisini gerektiren faaliyetlerde yer alması daha olasıdır. Dolayısıyla, sosyal girişkenliği de siyasal katılımı arttıran faktörler arasında sayabiliriz. Sosyo-ekonomik değişkenler sabit tutulduğu zaman da bu ilişkinin devam ettiği görülmüştür (Baykal, 1970: 102).

Sosyal girişkenlik duygusuyla birlikte bireyin çevresindeki insanlara karşı duyduğu güven duygusunun da siyasal katılmayı etkilediği söylenebilir. Birey siyasal süreci tek başına etkileyemediğinden, amaçlarına ulaşmak için, topluluklar ve örgütler kanalıyla eylemde bulunur. Başka insanlarla beraber hareket edip, dayanışma içerisinde hareket etmesi ancak iş birliği yaptığı kimselere güvenmesiyle gerçekleşir (Turan, 1977: 87). Siyasal psikolojideki en önemli gelişmelerden biri de bireylerin siyasal katılımlarında güven duygusunun sağlanmasıdır. Bu durum siyasal davranışlar üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır. Aynı zamanda seçmen katılımına da olumlu katkı sağlamaktadır (Gerber vd., 2016: 7112).

Çevrelerinin kendilerinden etkilendiklerini düşünen bireylerin birçok toplumsal faaliyete açık olmaları sebebiyle diğer bireylere göre daha aktif siyasi yaşamın içinde bulunmaları gerekmektedir. Bu tetikleyici psikolojik tutumlarla birlikte her tür siyasal davranışa yönlendiren siyasetten uzaklaştırıcı psikolojik etkilerde mevcuttur. Mesela, bireyin kendisini siyasi düzenden ve toplumdan yabancılaşmış algılaması ya da ilgisiz ve kayıtsız bir psikoloji içinde bulunması da bireyin siyasal tutumlarını engellemektedir. Dolayısıyla, siyasal etkinlik duygusu, bireyi kendi tutumlarıyla çevresel faktörlere etki edebileceğini, tüm siyasal olaylarda etki oluşturabileceğini, siyasi gelişmeleri denetleyebileceğini ve aynı zamanda kendi geleceğini bireysel davranışlarıyla belirleyebileceğini düşünmektedir. Bu düşüncelere sahip olan bireylerin siyasal yaşama katılabilecekleri, tüm siyasi gelişmelerle yakından ilgilendikleri ve bu siyasi süreçte aktif katılımdan kaçmadıkları düşünülebilir (Temizel, 2012: 134).

2.3. Vatandaşlık Görevi Duygusu

Seçmen davranışını etkileyen psikolojik faktörler arasında sayılan vatandaşlık görevi duygusu, yurttaşların siyasal sistemin işleyişi üzerinde herhangi bir etkide bulunup bulunamayacaklarını düşünmeden ve dikkate atmadan, siyasal karar alma sürecine katılma davranışı göstermesi çerçevesinde açıklanabilir (Çukurçayır ve Gökçe, 2002: 134). Dolayısıyla, vatandaşlık görevi duygusu gelişmiş kişilerin de siyasal katılım gösterme yönünde olan

eğilimlerinin daha yüksek oldukları kabul edilmektedir. Bu kişiler siyasal etkinlik duygusuna önem vermeden siyasal sürece katılmayı bir vatandaşlık görevi olarak görmektedirler. Bu nedenle de siyasal hayatta daha aktif bir rol alma tercihinde bulmaktadırlar (Baykal, 1970: 12).

Baykal (1970) demografik değişkenlerin sabit tutulduğu varsayımı altında bütün yaş, eğitim, gelir ve meslek gruplarında vatandaşlık görevi duygusu ile siyasal katılım arasındaki ilişkinin görüldüğünü ve yüksek eğitim düzeyi ile yüksek sosyo-ekonomik statüsü yüksek kesimlerde vatandaşlık görevi duygusunun daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Sencer (1974) ise, vatandaşlık görevi duygusu ile gelir düzeyi arasında bir ilişki kurarak, daha yüksek gelir seviyesine sahip kesimlerin vatandaşlık görevi duygusunun daha güçlü olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşe karşıt olarak, düşük gelir düzeyine sahip olan çiftçi kesimin, düşük gelirlerine rağmen güçlü bir vatandaşlık duygusuna sahip olmasına ilişkin konuya ise din faktörüne bağlı olarak ortaya çıkmış olan bir istinas açıklaması getirmektedir.

Bunu destekleyen diğer çalışmalarda da, sosyal sorumluluk bilincinin bireyin siyasal katılımının temelini oluşturduğu görülmektedir. Vatandaşlık görevi, bireyin sosyal sorumluluk bilinci yüksek kişilerin toplumsal değerlere önem vererek, bu konuda muhafazakâr fikirleri benimseyerek, toplumsal olaylara yabancılaşmadan çözüp üretme bilincidir. Bu davranışsal özelliği savunulara göre, bu tip siyasi olaylara karşı gösterilen muhafazakâr tutumlar sosyal ve psikolojik olarak bireyin tatmin duygusuyla da ilişkilidir.

Bir çok çalışmada siyasal olarak muhafazakar tutumlara sahip olan kişilerin toplumsal anlamda hızlı değişimin bireysel statülerinde meydana getirdiği güvensizlik nedeniyle daha muhafazakar tutum ve siyasal yönelimi benimsediklerini göstermektedir (Güldü ve Dönmez, 2002: 134).

Etkinlik duygusundan pek farklı sayılmayacak olan bir kişisel niteliğin daha siyasal katılmayı tayin etmekle önemli olduğu, öne sürülmüştür. Bu "vatan dağlık görevi duygusu" adıyla ifade edilmektedir. Kavramın adından da anlaşılacağı üzere, insanın, etkili olup olmayacağı düşünülmezsizin siyasal sürece katılmasının bir vatandaşlık görevi olduğu hakkındaki kanaati ile siyasal katılması arasında olumlu bir ilişki olduğu varsayılmaktadır. Genellikle vatandaşlık sorumluluğuna sahip kimselerin, siyasal hayatta daha aktif oldukları gözlemlenmiştir (Gümüş, 2009: 48).

2.4. Siyasal İlgi Düzeyi

Bireyin siyasete ilişkin tutum ve davranışını belirleyen bir diğer psikolojik etken ise siyasal ilgi düzeyidir. Siyasal ilgi, bir kişinin kendi ülkesinde gerçekleşmekte olan siyasal olaylara ve gelişmelere karşı ilgi duyması ve bunları takip etmeye yönelik istek ve eylemleri bağlamında açıklanabilir. Bireyin siyasal alana olan ilgisine paralel olarak sahip olduğu siyasal bilgi düzeyi de doğrudan artış gösterecektir. Dolayısıyla, daha fazla siyasal ilgiye sahip bir bireyin siyasal bilgi düzeyi de daha gelişmiş olup, daha yüksek bir siyasal katılım göstereceği söylenebilir (Kalaycıoğlu, 1997: 540).

Siyasal ilgi ile ilgili davranış türüne ilişkin, öncelikle bireyin otonom tercihlerde bulunarak siyasi karar mercilerine gelecek kişileri ya da bu mercilerde olanları etkileyecek eylem ve davranışlar olarak bir tanımlama yapılabilir. Bu tanımlama çerçevesinde, amacı siyasal karar mercilerine gelecek ya da bu mercileri ellerinde bulunduran kişileri etkilemek olan her türlü davranış siyasal ilgi olarak düşünülebilir. Yine bu davranışın legal ya da illegal olması da

önemli değildir. Birey illegal de olsa da, amaca dönük tüm faaliyetler aracılığıyla siyasal katılımlarını gerçekleştirmiş olmaktadır. Dolayısıyla bir siyasal partiye oy verilmesi için çevresini ikna etmek isteyen bir kişinin, herhangi bir siyasal partiye oy veren kişinin, yine bir siyasi partiye para yardımında bulunan, o siyasi partinin kampanyalarında ve mitinglerinde yer alan, siyasi göreve adaylığını koyan, tüm bireylerin siyasal sürece katılım faaliyetinde ya da eyleminde bulunmakta olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla bu görüşe göre, bir faaliyetin siyasal katılım olarak değerlendirilmesinin; amacın siyasal karar mercilerini etkilemek olması ve bireyin başkalarının tesiri söz konusu olsa bile kendi iradesiyle de hareket ederek girişmiş olduğu bir faaliyet veya davranışta bulunması gibi iki temel özelliği vardır (Temizel, 2012: 62).

Diğer bir açıdan, siyasal süreçte kitle iletişim araçlarının yüklendiği siyasal malzeme yükü arttığından, siyasal bilgi edinme ve siyasal ilgi düzeylerinde bir artış söz konusu olmaktadır (Tokgöz, 1979: 2). Dolayısıyla siyasi kampanya içerikleri, zengin görsel unsurlardan ve medyanın dikkatini çekerek gündemi oluşturacak olay ve konulardan oluşmaktadır. Bu faaliyet ve etkinlikler, bir yandan görsel unsurlar taşımakta iken, diğer yandan bilinçli olarak, medyanın sunduğu haber değerleri ile uygunluk göstermektedir (Damlapınar ve Balcı, 2005: 66).

Bireyin siyasal tutumunu etkileyen siyasal ilgi düzeyi, bireyin ülkesindeki siyasal yaşam, olay ve gelişmelere karşı gösterdiği yakın ilgi olarak da görülmektedir. Siyasal ilgi, bireyin sahip olduğu siyasal bilgi düzeyini de kapsamakla birlikte, sahip olduğu ilgi düzeyinin üzerinde etkili olan bir unsurdur. Siyasal ilgi ne kadar içselleşirse siyasal bilgi artmakta ve siyasal katılım düzeyi de yoğunlaşmaktadır (Gümüş, 2009: 48).

Sosyo-psikolojik faktörlerden siyasal ilgi düzeyi açısından bireylerin davranışsal ve bilişsel düzeylerine partilerin ya da adayların etkileri olmaktadır. Tanıtım stratejileri ya da siyasal propaganda tekniklerinin kullanılmasıyla bu ilgi düzeyine küçük müdahaleler mümkün olabilmektedir (Gerber vd., 2015: 7113). Siyasi süreçte demokratik değerlere ulaşmada karşılaşılan engellerden birisi de seçmenlerin bu sürece olan ilgisizlikleridir. Bireyin özellikle siyasete katılımının olabilmesi için oy kullanma davranışının oluşması gerekir. Bu durum her seçmen davranışı için aynı seviyede değildir. Dolayısıyla seçmenler siyasete ilgi duyma derecelerine göre farklı tutumlar sergileyebilirler (Temizel, 2012: 61).

2.5. Empati

Bireyin siyasi davranışını etkileyen psikolojik unsurlardan diğeri de empati'dir. Empati, bireyin soyut düşünebilmesini, kendisini başkalarının yerine koyabilmesini, yenilikleri benimsemeye olan yatkınlığını kapsamaktadır (Temizel, 2012: 135).

Orta Doğu ülkelerini kapsayan bir çalışmada Larner (1958), siyasal katılım aracılığıyla seçmen davranışını etkileyebilecek değişkenler arasında empati kavramını ortaya atmıştır. Empati, kişinin soyut düşünebilmesini, kendini başkalarının yerine koyabilmesini ve yeniliklere karşı hoşgörülü bir yaklaşım benimseyeceğini ifade etmektedir. Larner, bu kavramının modernleşmenin bir ölçüsü olarak kabul edildiğini ve modern toplumun katılımcı nitelikleri ile empati arasında olumlu bir korelasyon olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, empati yeteneğine sahip bir kişi siyasal yaşantıya daha fazla katılım sağlayacaktır. Bununla birlikte, katılma-modernleşme ilişkisi Larner'in iddia ettiği kadar açıklığa kavuşturulamamıştır (Turan, 1977: 88).

Siyaset empatisi genel olarak aday politikacının, seçmenin yaşadığı zorlukları kendi deneyimiymiş gibi deneyimleme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Denny ve Doyle, 2005). Seçmenler, onlar gibi düşünen ve kendilerini önemseyen bir politikacı arzuladığı varsayımı altında; bazı adayların neden şefkatli olarak algılandığı, bazı kampanyaların neden başarılı olduğunu, diğerlerinin ise başarısız olduğu açıklanırken duygusal faktörleri görmezden gelmek mümkün değildir. Seçmenlerin merhametli siyasetçi arayışları insanların siyasetçilerin eylemleri için bir motivasyon atfetmeyi hedeflemesine ve her liderin nasıl biri olduğunu anlamaya çalışmasına neden olur. Çoğu seçmenin politika yapmanın karmaşıklıklarını anlamak için gereken enerji ve vaktinin olmaması oy verme kararlarını etkileyen duygusal faktörlerin devreye girmesine neden olur. Bir adayın, onlar gibi insanlarla gerçekten ilgilenen iyi bir insan olup olmadığına ilişkin algılarını, empati olarak tanımlanan duygularını bu süreç için yararlı bir çıkış noktası haline getirir. Bir adaya inanmak aslında "insanları umursadığını" oylamak haline gelir. İster seçmen olsun ister aday; şefkat, endişe, anlama, sempati ve genel olarak ne hissedebilme yeteneğini içeren herkes "başkalarının ayakkabılarına girmeyi" düşünür. Bu tanım, bilim adamları tarafından onlarca yıl, geçerli olsa da siyaset biliminin yabancı olduğu bir kavramdır.

2.6. Parti Kimliği ve Parti Liderleri

Demokratik sistemlerin vazgeçilmez unsuru olan siyasal parti yapılanmaları, seçmenlerin seçim dönemlerindeki tercihlerini belirleyen başlıca öğelerden bir tanesi olup, parti kimliği ve parti liderleri siyasal partiye ilişkin en önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Bir siyasal partinin kimliği belirli bir partiye verilen uzun dönemli desteğin temel belirleyicisi olma özelliğini taşımaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'de siyasal parti kimliğinin seçmen tercihleri üzerindeki etkisine yönelik çalışmalarda sınırlılıklar olduğunu gözlemekte olup, bunun temel sebebi askeri müdahaleler ve mevzuata aykırı faaliyetlerde bulunma gibi nedenlerden dolayı Anayasa Mahkemesi kararı sonucu zaman zaman tasfiyeye uğramış ya da kapatılmış siyasal partilerin siyasal kimliklerini sürdürmekte ve yansıtmakta yaşadığı sıkıntılardır. Bununla birlikte, Türkiye'deki siyasal partilerin yüksek kurumsallaşma düzeyine sahip olmaması da nedenlerden bir tanesidir (Hazama, 2006: 11). Nitekim, Özbudun (2000) Türkiye gibi ülkelerin sahip olduğu demokratik ortamlarda siyasal parti kimliğinin zayıf kaldığını ve bu nedenle seçmenlerin oy tercihlerinde sıklıkla kaymalar gözlemlendiğine dikkat çekmiştir.

Sosyo-psikolojik faktörlerin önemli etkenlerinden biri olan parti kimliği yaklaşımı ilk kez Michigan Üniversitesi bünyesinde modellenen "Amerikan Seçmeni" yaklaşımında ele alınmıştır. Bu modele göre bireyler küçük yaşlardan itibaren yakın çevrelerinin etkisiyle belirli bir partiye ilgi duymaktadırlar. Bu psikolojik bağlılık zamanla güçlenerek hayat boyu devam etmektedir. Bununla birlikte parti kimliği sayesinde siyasetin karmaşık dünyasına yakınlık duydukları partinin bakış açısıyla kendi zihni dünyasında anlamlı hale getirirler. Dolayısıyla yeterince bilgi sahibi olmasalar da siyasi olayları yorumlamaları kolaylaşmaktadır (Akgün, 2000: 78).

Seçmenlerin oy verme tercihini etkileyen en önemli faktörlerden biri olan lider faktörünün, siyasal parti kimliğinin ve benimsedikleri siyaset anlayışının en önemli temsilcisi olarak siyasal partiler için seçim sonuçlarını doğrudan etkilediği ifade edilmektedir (Gökçe vd., 2002: 21-22). İktidarın kişiselleşmesi kavramı çerçevesinde açıklanabilecek bu durum, özellikle az

gelişmiş ülkelerdeki demokratik ortamlarda daha yaygın görülmekte olup, seçmenlerin liderlerde görmek istedikleri birtakım özellikler ile kurdukları bağdaştırma üzerine oy verme tercihinde bulduklarını göstermektedir (Özsoy, 2007: 45).

Lider, tüm toplumlarda seçmenlerin siyasal kararlarında önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkinin bir ülkede demokrasi düzeyindeki gelişmeler, toplumun özellikleri ve içinde bulunulan şartlara bağlı olarak seçmenlerin parti tercihleri üzerinde farklılık göstermektedir. Genellikle Türkiye’de, seçmenlerin çoğunluğunun lidere bağlı olarak oy kullandığına ilişkin birçok çıkarımda bulunulmuştur. Seçmenlerin oy tercihleri parti isminden çok liderin imajına göre şekillenmektedir. Aynı şekilde Fransa için de başkanlık seçimlerinin lider imajı üzerinden şekillendiği görülmektedir. Seçmen davranışlarını belirleyen siyasal lider tercihinde bireylerin değerlendirdikleri ve başarı unsuru olarak gördükleri en önemli faktör liderin sosyal sorunlara çözüm üretmede gösterdiği başarıdır. Bu başarıyı etkileyen unsurlar ise; liderin politik konulardaki ve diplomatik ilişkilerdeki göstermiş olduğu etkinlik ile sosyal sorunlara ilişkin çözüm üretmedeki yeteneğinin birleşmesinin gerekliliğidir (Polat ve Külter, 2008: 9-11).

Bir başka açıdan ise lider, siyasal parti benliğinin göstergesi ve partinin en önemli temsilcisi olarak görülmesinden dolayı, parti başarısında doğrudan bir etken olarak görülmektedir. Bu etken, toplumsal yapı açısından, bir ülkede demokrasinin gelişmişliğine bağlı olarak seçmenler üzerinde farklılık gösterse de uygulamada genellikle bu etkenin etkili olduğu bilinmektedir (Çavuşoğlu ve Pekkaya, 2016: 23). Siyasal parti kimliği ve lider faktörü çerçevesinde, önemli görülen özelliklerin en başında “Partinin logosu” ilk sırayı alırken; onu sırasıyla “Partinin ismi” ve “Partinin kullandığı renkleri” takip etmektedir. Bu faktör içerisinde en az önemli görülen iki özellik ise; “Genel Başkanın yaşı” ve “Genel Başkanın görüntüsü” şeklinde sıralanmaktadır (Canöz ve Bakan, 2015: 500).

Miller ve diğerlerine (1986) göre; politikaya uygun adaylar, adayların yetkinliği, bütünlüğü, güvenilirliği, kişiliği ve karizması oylama kararlarında, adayların yeterlilik ve dürüstlük algılarına karşı oldukça duyarlıdır. Partilere yönelik duygular, çoğu oylama teorisinde önemli bir rol oynamıştır. Campbell ve diğerleri (1960), seçmenlerin çoğunun bir partiye genel bir bağlılık hissettiğini ve bu bağlılığın aileden miras alındığını belirlemiş, Parti kimliği olarak adlandırılan bir partiye olan bu bağlılığın psikolojik temelli olduğunu ve oylama kararlarını belirlediğini bulmuştur. Son zamanlarda, Bartels (2008) oy kararında siyasal partinin etkisinin olduğunu göstermiştir. Son altı cumhurbaşkanlığı seçiminde oy kullanma davranışında bağlılığın arttığını tespit etmiştir. Kimlik belirleme, politika mesafelerinin ve adayların değerlendirilmesinin yanı sıra diğer değişkenlerin de bir sonucudur. Markus ve Converse (1979), oylama kararlarının analizinin seçmenlerin değerlendirmelerine bağlı olduğunu göstermiştir. Bu değişkenler sırayla - önem sırasına göre - parti kimliğine, adaylara – adayın kişilik ve politika konularındaki durumu ve adaylar ve seçmenler arasındaki mesafe olarak sıralanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucuna göre; çoğu demokraside, her üç kişiden ikisinin aynı partiye ardışık olarak oy verdiğini seçimlerin, parti sadakati olarak adlandırılacak ampirik bir düzenlilik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın hipotezi, oylama kararlarındaki aşırı ısrarın alışkanlıktan kaynaklandığı yönündedir.

1972 ve 1976’da ABD’de yapılan Başkanlık seçimlerinde, bireysel düzeydeki panel verileri alışkanlık hipotezini ve sonuçlarını desteklemektedir. Önceki çalışmalar oylama kararının üç faktöre bağlı olduğunu göstermiştir: (1) adaylar (2) seçmen ile adayların arasındaki politika

mesafesi ve (3) parti kimliği. Ayrıca, ardışık seçimlerde farklı partilere oy verme eğiliminin azaldığı tespit edilmiştir. 1972'deki ABD Başkanlık seçimlerinde oy kullanma hakkında bireysel seviyeli panel verileri ve 1976, çeşitli alternatif hipotezlere karşı alışkanlık hipotezini desteklemektedir. Ayrıca, önceki oyların etkisinin mevcut kararlar üzerindeki etkisinin büyük olduğu gösterilmiştir. Birlikte ele alındığında, bu bulgular alışkanlık oluşumunun siyasette önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Burada sunulan ampirik sonuçlar oy verme kararında bir değişen olduğunu göstermektedir. Parti sadakatinin kaynakları üzerine etkileri yani partiye sadakat kaynağı ilk defa Fiorina (1981) tarafından sunulmuştur. O mevcut oylama kararlarının, adayların özellikleri gibi önceki siyasi deneyimlere dayandığını önermiştir. Bu deneyimler önceki oyları doğrudan etkilediği için bu yaklaşım parti sadakati olarak tanımlanmıştır (Shachar, 2003).

Türkiye'de yapılan araştırmalar seçmen davranışını etkileyen en önemli faktörlerden birinin parti lideri olduğunu ortaya çıkmıştır. 2014 Ankara yerel seçimlerine ilişkin parti lideri faktörünün seçmen davranışı için önemi üzerine yapılan saha araştırmasına göre, Ak Parti'ye oy verme tercihinde bulunan seçmenlerinin %59,5'inin parti lideri faktörü sebebiyle oy verme kararını verdiği tespit edilmiştir. Bu oranın CHP için %13,3 ve MHP için %13 düzeyinde kalması, siyasal parti lideri faktörünün MHP ve CHP için olumsuz yönde etkili olduğunu gösterirken, AKP için ise seçmen tercihini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Avcı, 2015: 175). Kırıkkale'de seçmenlerin parti tercihindeki en önemli rolün belirlenmesi üzerine yapılan araştırmaya göre de seçmenlerin parti tercihlerine ilişkin en belirleyici faktörün siyasal parti lideri olduğu ortaya çıkmıştır (Çaha vd., 2008: 93). Ayrıca, sol akımı benimseyen seçmen kitlesinin siyasal partiye olan bağlılığının daha yüksek, siyasal parti liderine karşı duydukları bağlılığın zayıf olduğu, tam tersine sağ akımı savunan seçmen kitlesinin siyasal parti liderine karşı bağlılığının yüksek olduğu fakat siyasal partiye olan bağlılığının zayıf olduğu anlaşılmıştır (Avcı, 2015: 176).

2.7. Protesto Oyu

Seçmenin oy vermektan kaçınma davranışına ilişkin birtakım önem ve anlamlar yükleyebilmek mümkündür. Seçmenler oy vermeme ya da siyasal katılım göstermeme davranışlarını birer protesto ya da boykot mesajı verme aracı olarak düşünebilirler. Bu tutum ve davranışın birey için amacı mevcut siyasal yapı ve siyasal yapıyı yönetenlere karşı duyduğu itirazı oy vermektan kaçınma suretiyle ifade etmektedir. Bu durumda seçmen, hukuki olarak güven duymadığı bir siyasal yapıya ve onaylamadığı bir iktidara karşı duruşunu göstermek adına direnme yönünde bir tavır sergilemiş olacaktır (Hook, 1959: 31).

Seçmenin oy vermektan kaçınması, bazen değişik nitelikte siyasal bir önem ve anlam taşıyabilir. Oy vermemek veya siyasal eylemlere katılmamak seçmen için bir protesto veya boykot aracı olabilir. Seçmen, siyasal sistemin veya yöneticilerin meşruiyetine karşı duyduğu itirazı oy vermemek suretiyle açığa vurmak isteyebilir. Bu durumda seçmen, meşruiyetine, hukukî temeline güven duymadığı bir iktidara karşı, oy vermektan kaçınmak yoluyla muvafakatini (rızasını) esirgemiş olur. İşte, böyle durumlarda oy vermeme, seçmen için kızgınlık ve kırgınlığını belirtmek amacıyla başvurulmuş barışçı bir direnme yoludur. Ayrıca, seçmen iktidar veya hükümetten beklediği, umduğu hizmetlerin gerçekleşmemesi halinde de, yöneticilerin dikkatlerini çekmek için oy vermeme yoluna başvurabilir. Seçmenin bu tip davranışları, bazen oy verme eyleminden daha anlamlı ve etkili olabilir Bazı seçmenler

politikadan hoşlanmadıkları için oy vermeye yanaşmazlar. Bu inançta olan seçmenlere göre politika, bayağı ve kirli bir iştir; bütün politikacılar yalancı ve insanları kendi çıkarlarına alet eden kimseler olarak görülmektedir. Ayrıca, siyaset çarkı, böyle kötü unsurlarla işlediğine göre bir grup politikacıyı iktidardan uzaklaştırıp, onların yerine başkalarını getirmenin de bir faydası yoktur. Bu çarkın başına kim geçerse geçsin, sonunda o da bozular. İşte bu kategoriye giren seçmenler, çekimsizlik nedenlerini böyle ortaya koyma yolunu tercih ederler (Gümüş, 2009: 49).

Geleneksel bilgeliğin ve rasyonel seçim literatürünün aksine, Downsian geleneği geçersiz oyların mantıksız olduğu iddiasını ya da eğitimsiz seçmenlerin yetersiz eylemleri olduklarını reddetmektedir. Bunun yerine, boş oy olduğunu belirtirler. Boş oy öncelikle, hoşnutsuz, eğitilmiş seçmenler tarafından kullanılan, oylamanın sembolik değeri olarak görülerek, boş oyla siyasi gelişmişlik arasındaki güçlü pozitif ilişki için ampirik kanıtlar sunmuştur. Boş oy, siyasi açıdan daha hassas, hoşnutsuz vatandaşların öncüsünün aracı olduğu gösterilmiştir ve boş oy kullanmama örgütlü bir siyasi protesto olarak kabul edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, oy verme yapısının anlamlı bir davranış olarak yeniden değerlendirilmesi sonucuna varılmıştır (Superti, 2014).

Siyaset teorisinde boş ya da anlamsız oy veya beyaz oy şeklinde karşılaşılan protesto oyu; seçmenlerin aday, parti veya siyasal düzenin geneline karşı tepki gösterme amacıyla gösterilen seçmen davranış faktörlerinden birisidir. Protesto oyu yaklaşımı aynı zamanda konjonktürel oy olarak da değerlendirilmektedir (Temizel, 2012: 114). Seçmen davranışlarına etki eden faktörler incelendiğinde seçmenlerin siyasal katılımlarında psikolojik davranışların etkili olduğunu bireylerin oy verme veya vermeme kararlarını sosyal boyutlarıyla değerlendirildiğinde ön yargılardan kaynaklanan sorunların etken olduğu ve bunun protesto şeklinde yansıdığı görülmektedir (Adida vd., 2019: 2).

2.8. Parti Bağlılığı

Psikolojik oy verme davranışına göre, seçmenlerin çoğunda parti yada düşünceye dönük kazanılmış ve geçmişe dayalı bir psikolojik bağ söz konusudur. Bu tutum bireyin çocukluğundan bu yana ulaşan bir özelliktir. Parti kimliği olarak da ifade edilen bu bağlılık, başka bir açıdan dinsel bir bağlılığı da yansıtan bir davranış şekli almıştır. Psikolojik yaklaşımı bir baskı unsuru olarak da vurgulayan anlayış mevcuttur. Buna göre herhangi bir durum karşısında kişinin sergileyeceği tutum ve göstermiş olduğu hareket, bireyin dış dünyaya bakış açısının ve onu algılama düzeyini açıklaması adına psikolojik bir unsurdur (Teyyare ve Avcı, 2016: 57).

Seçmenlerin davranışlarını kontrol etmek için kullanılan psikolojik bulgulara göre parti bağlılığı imajı bilişsel ve duygusal süreçlerde kendini göstermektedir. Bu durumu siyasal etkileşim sırasında seçmen ve parti arasında siyasi gerçeklik imajına katkı sunmaktadır. Seçmenlerin kafasında oluşturulan aday veya siyasi parti imajı, seçmen davranışını belirleyen önemli bir faktör olarak kendini göstermektedir. Aynı zamanda medyanın seçimlerdeki rolü, bilişsel alanlardaki faaliyetlerde bu duyguyu besleyen unsurlardandır (Cwalina vd., 2008: 352).

Politik tercihlerin siyasal katılıma yansımalarında önemli psikolojik faktörlerden birisi bireylerin vatandaşlık görevi olarak bu sorumluluğu yerine getirmesidir. Bu durum bireyde

bir tatmin düzeyi oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu unsuru destekleyen unsurlardan bir diğeri de bireyin parti bağımlılığını bu davranışıyla onaylama sürecinin bir parçası olmasıdır. Partiye bağlılık faktörü aynı zamanda adayların profillerinin tercihlerinde önemli bir etken olmadığı ve aday kişiliğinden ziyade parti politikalarına odaklanıldığını göstermektedir (Fiorino, 1976: 391-393). Diğer yandan, partiye bağlılık seçmen davranışlarını etkileyen psikolojik unsurlardan olmasının rağmen son dönemlerde yaşanan teknolojik gelişmelerden sonra önemi azalmaktadır. Son yıllarda parti bağımlılığından ziyade, aday profilleri ön plana çıkmaktadır (Canöz, 2010: 100).

Psikolojik yaklaşım siyasal partiye yakınlığın oyları etkilediği ilkesine dayandığı için, kolay anlaşılabilir bir model olarak kabul edilmektedir. Model, Campbell ve arkadaşları tarafından 1960 yılında yayınladıkları Amerikan Seçmeni (The American Voter) adlı kitaplarında ele alınmıştır. Bu araştırmacılar çalışmalarında, Amerikalıların siyasal kimliklerinin temelinde partizanlığın bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu partizanlık doğal olarak partiye özdeşleşme pozisyonunu da ortaya çıkarmaktadır (Teyyare ve Avcı, 2016: 57).

Seçmenlerin küçük yaşlarda ailelerinin ve çevrelerinin etkisi altında gerçekleşen siyasal sosyalleşme sürecinde kazandıkları siyasal tutumlar ve ideolojik yönelimlerin ileriki yaşlarda onların parti tercihi üzerinde son derece etkili olduğu (Akgün, 2007: 29) ve kişilerin herhangi bir partiye karşı psikolojik bağlılık duyduğu (Kalender, 2005: 46) iddia edilmektedir. Bu bağı 'psikolojik sevgi bağı' olarak belirten Çinko'ya (2006) göre, bu bağın oluşumu çocukluk yıllarına kadar uzanır. Parti kimliği şeklinde somut olarak ifade edilen bu bağlılığın, adeta dinsel bir bağlılığı andırdığı ileri sürülmüştür.

Partiye özdeşleşme modeli ahlaki öğüt ve tavsiyelerden çok davranışla ilgili kuralları ortaya koymakta ve sosyolojik yaklaşımı reddetmektedir. Bu modelin özünde, seçmenin herhangi bir partiye duyduğu sevgi, bağlılık ve taraftarlık bulunmaktadır. Burada bahsedilen taraftarlık bir futbol takımı tutma gibi değerlendirilebilir. Modelde seçmenin partiye özdeşleşebilmesi için, özdeşleşeceği partiye herhangi bir hukuki bağının bulunması zorunluluğu yoktur. Bu modelde esas olan, seçmenin herhangi bir partiye karşı psikolojik bağlılık duymasıdır. Seçmen davranışlarını açıklamada kullanılan psikolojik yaklaşımın, alan araştırmalarının yaygınlık kazanması ve buna bağlı olarak bireysel düzeyde elde edilen verilerin artışıyla literatürde ağırlık kazandığı söylenebilir (Teyyare ve Avcı, 2016: 56). Diğer yandan, bu model; adaylar, konular, grup etkileri gibi hususlar üzerinde yoğunlaşmış; psikolojik güçleri modeline temel olarak almıştır. Psikolojik güçler içerisinde tutumlar merkezi bir rol oynamaktadır. Özellikle tutumların yoğunluğu bazı insanların niçin oy verdiğini, diğerinin vermediğini açıklamaya da yardımcı olmaktadır. Oy verenin tutum uyumu, niçin bir kişinin kendisine uygun bir partiye oy verdiğini belirlemektedir. Tutumların partizan yönü ve şiddeti, her bir seçmenin rakip adaylar arasında yapacağı tercihin sebebini açıklamaya çalışmaktadır (Temizel, 2012: 49).

Seçimde adaylara ilişkin gelişen tutum ve duygular ise, adayların kendilerini dış dünyaya sunma biçimlerinden oluşmaktadır ve kişisel özellikleri tarafından belirlenmektedir. Bu özellikler kişisel imajı oluşturan özelliklerdir ve beş ana kategoriden oluşmaktadır. Bunlar: görünüş, beden dili, ün, iletişim tarzı ve duruştur (Canöz, 2010: 97).

3.ARAŞTIRMA: SOSYO-PSİKOLOJİK FAKTÖRLERİN SEÇMEN DAVRANIŞINA ETKİLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

İnsanın siyasal davranışlarının kendilerini nasıl gösterdiği ile ilgili olarak seçimler içinde özellikle demokrasi ile yönetilen toplumlarda önemli ipuçları sağlamaktadır. Ampirik olarak elle tutulur ve analiz edilebilir veriler sunduğu için seçimler, siyasal davranışların doğası ve gidişatını anlamak adına sosyal bilimlerin birçok disiplinde araştırma konusu olmaktadır. Seçmen kararları toplumun ve toplumun üst yapısı olan devletin ve devlet kurumlarının politikalarını belirleme gücüne sahip olacağından seçim çalışmaları siyaset bilimi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Seçimlerde oy kullanma yoluyla siyasal hayata katılan seçmenin bu şekilde ortaya çıkan iradesi ve kararı siyasal otorite üzerinde etkili olduğundan seçmen kimliği ve katılım biçimi ile ortaya çıkan ve şekillenen seçmen davranışının incelenmesi önemli hale gelmektedir. Seçmen davranışını toplumun genel eğilimleri ve kültüründen soyutlamak ve dolayısıyla bu davranışı izole bir şekilde tek başına incelemek mümkün değildir. Ancak, bu davranışı belirleyen sosyo-ekonomik nedenler kadar sosyo-psikolojik faktörler de önem taşımaktadır.

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada temel amaç, sosyo-psikolojik faktörlerin oy verme davranışı üzerindeki etkisini tespit etmek ve bu etkinin kendini nasıl gösterdiğini tanılamaktır. Çalışmanın ampirik kısmı Denizli ilinde bulunan Pamukkale Üniversitesi öğrencilerini kapsayan bir örneklem üzerinde yapılmıştır. Örnekleme dahil edilen katılımcılara yönelik 37 soruluk bir anket çalışması yapılmış ve bu ankette üniversiteli gençler seçmen davranışlarını ve tercihlerini belirleyen faktörler ile ilgili soruları yanıtlamışlardır. Çalışma 24 Haziran 2018 son genel seçimler çerçevesinde, üniversitede eğitimini sürdüren genç seçmenlerin seçimlerde oy kullanırken psikolojik faktörlerin oy tercihinde ne kadar etkili olduğunu anlamayı ve göstermeyi hedeflemektedir.

Bu araştırmanın hedef evreni Pamukkale Üniversitesi Kınıklı Kampüsü'nde bulunan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinden oluşan toplam 29772 öğrenciden oluşmaktadır. Evreni temsil edebilecek cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi gibi farklı sosyo-kültürel ve demografik özelliklere sahip olan öğrenciler arasından kolay örnekleme yöntemiyle seçilen 410 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü konusunda kesin bir uzlaşma varılamamakla birlikte, örneklemin büyüklüğünde önemli olan unsurun temsil yeteneğini zedelemeyecek en küçük sayıya ulaşılması kabul edilmektedir (Karasar, 2012: 117-118). Gegez (2007), alan araştırmalarında örneklem sayısının 300-500 arasında olmasının yeterli olduğunu ifade ederken; Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) bir araştırmada 100 milyon örneklem büyüklüğü için 0,05 örneklem hatası ile 385 rakamının yeterli olduğunu iddia etmişlerdir. Bu nedenle, araştırmaya katılan 410 katılımcının bu aralıkta olması nedeniyle araştırmaya katılan örneklem sayısının yeterli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada uygulanan anket neticesinde elde edilen veriler, ampirik yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikle, verilerin analizinin yapılabilmesi için anket formları Excel'e aktarılmıştır. Veriler araştırma konusu ve yöntemine uygun olarak kodlanmış ve sonrasında da IBM SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Analiz çerçevesinde öncelikle kişisel bilgiler verilmiş, daha sonra ise psikolojik faktörleri içeren sorular siyasal kimlik ifadeleri ile çaprazlanmıştır.

3.1.1. Örneklemin Genel Özellikleri

Ankete katılan örneklem grubunun cinsiyetleri incelendiğinde 190'ı Erkek, 220'si kadın, yaş ortalamaları ise 22,75'tir. Araştırmaya katılan öğrenci grubu içinde en yüksek ağırlık %42 ile İktisadi İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri iken; bu grubu takip eden öğrenci grubu %17,6 ile Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri, %6,8 ile Mühendislik Fakültesi öğrencileri, %6,3 ile Eğitim Fakültesi öğrencileri ve %27,3 oranında diğer fakültelerin öğrencileri yer almaktadır.

3.1.2. Siyasi Kimlik İle Etkinlik Duygusu Arasındaki İlişki

Tablo 1: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Seçimde Kullandığım Oy Seçim Sonuçları Üzerinde Doğrudan:

		Seçimde kullandığım oy seçim sonuçları üzerinde Doğrudan:				Toplam	
		Kesinlikle etkisizdir	Etkisizdir	Kararsızım	Etkilidir	Kesinlikle etkilidir	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?</i>	<i>Türk</i>	0	10	14	55	20	99
	<i>Müslüman</i>	2	12	12	44	14	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	4	12	43	103	24	186
	<i>Kürt</i>	2	2	2	13	2	21
	<i>Alevi</i>	0	0	6	2	2	10
	<i>Diğer</i>	4	0	3	3	0	10
<i>Toplam</i>		12	36	80	220	62	410

Ankete katılanların çok büyük bir kısmı, seçimlerde kullandıkları oyun seçim sonuçları üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir. Kendi kullandıkları oyların etkili olmadığını düşünenlerin oranı yüzde 15-20 arasındadır. Bu oran kendini öncelikle Türk ve Müslüman olarak tanımlayanlar arasında genel ortalama ile paralel bir seyir seyrederken Kürt olarak tanımlayanlarda yüzde 10 civarında gerçekleşmiştir. Kendini vatandaş olarak tanımlayanlar arasında, verdikleri oyun seçim sonuçları üzerinde etkili olmayacağını düşünenlerin oranı ise yine genel ortalamaya yakındır. Buradan hareketle, siyasi kimlikler üzerinden, verdikleri oyun etkisi konusunda ankete katılanlar arasında belirgin bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür. Yani, siyasi kimliği ne olursa olsun, seçmenlerin kullandıkları oya attıkları değer ve onun etkisi konusunda benzer bir düşüncenin olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz? *Seçimde kullandığım oy seçim sonrası kazanan partinin politika ve uygulamalarında:

		Seçimde kullandığım oy seçim sonrası kazanan partinin politika ve uygulamalarında:	Toplam
--	--	--	--------

		Kesinlikle etkisizdir	Etkisizdir	Kararsızım	Etkilidir	Kesinlikle etkilidir	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyor sunuz?</i>	<i>Türk</i>	6	29	22	28	14	99
	<i>Müslüman</i>	0	12	20	40	12	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	7	25	30	108	16	186
	<i>Kürt</i>	0	6	2	13	0	21
	<i>Alevi</i>	0	4	0	4	2	10
	<i>Diğer</i>	1	4	2	3	0	10
<i>Toplam</i>		14	80	76	196	44	410

Soruya verilen cevaplar, bir önceki soruya verilen cevaplar ile uyum içindedir. Buna göre seçim sonuçlarına verilen oyların etki ettiği düşüncesi, aynı zamanda kullanılan oyun seçim sonrası süreçte de politikalar ve uygulamalar üzerinde etkilidir düşüncesi ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte oyların parti politikalarına etkili olmadığını düşünenlerin oranı yüzde 20'nin üzerinde seyretmekte, bu da kullandığı oyun seçim sonuçları üzerinde etkili olsa da parti politikaları üzerinde etkili olmadığını düşünenlerin varlığına işaret etmektedir. yani, kullandığı oyun seçim sonucu üzerinde etkili olduğunu düşünenlerin küçük bir kısmı bu etkinin parti politikalarını kapsayacak kadar güçlü olmadığını düşüncesindedir. Bu oran kendini Türk olarak tanımlayanlarda yüzde 30'un üzerindeyken Müslüman ve vatandaş olarak tanımlayanlarda yüzde 15, Kürt olarak tanımlayanlarda yüzde 30, Alevi olarak tanımlayanlarda ise yüzde 40 civarındadır. Bu da Alevi ve Kürtlerin siyasi iktidardan beklentilerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Seçimde Kullandığım Oy Seçim Sonrası Kazanan Adayın Politika Ve Uygulamalarında:

		Seçimde kullandığım oy seçim sonrası kazanan adayın politika ve uygulamalarında:					Toplam
		Kesinlikle etkisizdir	Etkisizdir	Kararsızım	Etkilidir	Kesinlikle etkilidir	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyor sunuz?</i>	<i>Türk</i>	6	16	42	25	10	99
	<i>Müslüman</i>	0	8	30	30	16	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	4	27	33	110	12	186
	<i>Kürt</i>	0	4	4	13	0	21
	<i>Alevi</i>	0	4	0	4	2	10
	<i>Diğer</i>	0	5	1	4	0	10

Toplam	10	64	110	186	40	410
--------	----	----	-----	-----	----	-----

Bu soruya verilen cevaplar da bir önceki soruya verilen cevaplar ile uyum içindedir. Buna göre katılımcıların yaklaşık yüzde 20'si, kullandıkları oyun, seçim sonrası kazanan adayın tercih ve politikalarında etkili olmadığını düşünmektedir. Burada dikkat çeken nokta, cevap verenlerin neredeyse yüzde 30'unun bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiş olmasıdır. Özellikle kendini Türk olarak tanımlayanlar arasında kararsız olanların oranının yüzde 40'ın biraz üzerinde olması dikkat çekicidir.

3.1.3.Siyasi Kimlik Ile Sosyal Girişkenlik Ve Güven Duygusu Arasındaki İlişki

Tablo 4: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Seçimde Oy Kullanmak Birey Olarak Özgüvenimi:

		Seçimde oy kullanmak birey olarak özgüvenimi:					Top
		Kesinlikle arttırmaz	Arttırmaz	Kararsızım	Arttırır	Kesinlikle arttırır	lam
Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?	Türk	10	16	16	35	22	99
	Müslüman	2	10	20	46	6	84
	T.C. Vatandaşı	15	30	24	84	33	186
	Kürt	4	0	2	12	3	21
	Alevi	2	0	2	4	2	10
	Diğer	3	4	0	3	0	10
Toplam		36	60	64	184	66	410

Soruya verilen cevaplardan hareketle, katılımcıların seçimlerde kullandıkları oya belirgin bir şekilde önem atfettikleri söylenebilir. Buna göre her üç katılımcıdan ikisi, seçimlerde kullandıkları oyun kendi özgüvenlerini arttırdığını ifade etmektedir. Bu oran kendini Kürt olarak tanımlayanlarda, diğer kimlik gruplarına göre biraz daha yüksektir. Kendisini öncelikli olarak vatandaş ve Türk olarak tanımlayanlar içinde verdiği oyun bireysel özgüvenine etkisi olmadığını ifade edenleri oranı diğer gruplara göre biraz daha yüksek seyretmektedir. Bu da bu gruplar içinde oy verme ile bireysel özgüven arasında kurulan ilişkinin daha düşük oranda olduğunu göstermektedir.

3.1.4.Siyasi Kimlik Ile Vatandaşlık Görevi Duygusu Arasındaki İlişki

Tablo 5: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Seçimde Oy Kullanmamın Temel Nedeni Oy Kullanmanın Vatandaşlık Görevi Olmasıdır.

		Seçimde oy kullanmanın temel nedeni oy kullanmanın vatandaşlık görevi olmasıdır.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyor	Katılmıyor	Kararsız	Katılıyor	Kesinlikle Katılıyor	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?</i>	<i>Türk</i>	3	18	4	32	42	99
	<i>Müslüman</i>	6	2	6	44	26	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	13	27	8	86	52	186
	<i>Kürt</i>	0	0	2	13	6	21
	<i>Alevi</i>	2	0	0	2	6	10
	<i>Diğer</i>	2	1	4	3	0	10
<i>Toplam</i>		26	48	24	180	132	410

Katılımcıların çok büyük bir kısmı, seçimlerde oy kullanmayı bir vatandaşlık görevi olarak görmektedir. Her dört katılımcıdan üçü, seçimlerde oy kullanmalarının temel nedeni olarak oy kullanmayı bir vatandaşlık görevi olarak görmeyi göstermektedir. İlginç olan, bu oranın, kendisini öncelikli olarak Kürt siyasi kimliği ile tanımlayanlar arasında çok daha yüksek olmasıdır. Kararsızlar ile birlikte değerlendirildiğinde, kendisini öncelikli olarak Kürt tanımlayanların hiçbiri, oy kullanma motifi olarak vatandaşlık görevi seçeneğini dışlamamıştır. Buna karşılık kendisini vatandaş olarak tanımlayanlar arasında oy verme davranışının temel nedeni olarak vatandaşlık görevi seçeneğini görmeyenlerin oranı diğer gruplara göre daha fazladır.

Tablo 6: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Oy Kullanmak Benim İçin En Önemli Siyasal Katılma Biçimidir.

		Oy kullanmak benim için en önemli siyasal katılma biçimidir.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyor	Katılmıyor	Kararsız	Katılıyor	Kesinlikle katılıyor	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?</i>	<i>Türk</i>	2	21	6	44	26	99
	<i>Müslüman</i>	2	24	18	28	12	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	11	20	28	80	47	186
	<i>Kürt</i>	0	0	2	13	6	21
	<i>Alevi</i>	2	0	0	2	6	10
	<i>Diğer</i>	2	1	4	3	0	10
<i>Toplam</i>		26	48	24	180	132	410

tanımlıyor sunuz?	Kürt	2	2	4	8	5	21
	Alevi	2	2	2	4	0	10
	Diğer	1	3	0	6	0	10
Toplam		20	72	58	170	90	410

Katılımcıların yaklaşık yüzde 65'i, seçimlerde oy kullanmayı kendileri açısından en önemli siyasal katılma biçimi olarak görmektedir. Bu oran kendini Müslüman olarak tanımlayanlarda belirgin olarak daha düşüktür. Buna karşılık kendisini Türk olarak tanımlayanların yüzde 70'i ise oy vermeyi kendileri için en önemli siyasal katılım formu olarak teyit etmektedir.

3.1.5.Siyasi Kimlik İle Siyasal İlgi Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo 7: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Kendimi Siyasete Çok Yakın Ve İlgili Bir Birey Olarak Tanımlayabilirim.

		Kendimi siyasete çok yakın ve ilgili bir birey olarak tanımlayabilirim.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyor sunuz?	Türk	8	32	12	36	11	99
	Müslüman	0	34	12	30	8	84
	T.C. Vatandaşı	10	35	35	89	17	186
	Kürt	0	2	9	8	2	21
	Alevi	0	2	2	6	0	10
	Diğer	2	5	0	3	0	10
Toplam		20	110	70	172	38	410

Seçimlere katılım üzerinden değerlendirilecek bir siyasal katılım değerlendirmesi, yukarıdaki soruya verilen cevaplar ile daha belirgin hale gelecektir. Buna göre, katılımcıların ancak yarısı kendisini siyasete yakın bir birey olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık seçimlere katılım oldukça yüksek bir düzeyde seyretmektedir. Bu da seçimlerde oy kullananların önemli bir kısmının, bizatihi kendi ifadeleriyle siyaset ile ilgilenmediklerini ve siyasetten uzak olduklarını ifade etmektedir. Bu oran kendisini Müslüman olarak tanımlayanlarda diğer gruplara göre biraz daha düşük iken vatandaş kimliğini öne çıkaranlarda yüzde 55-60 düzeyinde seyretmektedir. Bu sonuçlar ise eğitim düzeyi görece daha yüksek olsa bile katılımcıların kendilerini siyasetten uzak tuttuklarını ve bunda ciddi bir sorun görmediklerini teyit eder niteliktedir.

3.1.6.Siyasi Kimlik İle Empati Duygusu Arasındaki İlişki

Tablo 8: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Seçimde Oy Kullanırken Sadece Kendi Çıkarlarınızı Değil, Toplumun ve Ülkenin Faydasını Ve Geleceğini De Düşünürüm

		Seçimde oy kullanırken sadece kendi çıkarlarınızı değil, toplumun ve ülkenin faydasını ve geleceğini de düşünürüm.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?	Türk	4	2	4	46	43	99
	Müslüman	0	6	2	48	28	84
	T.C. Vatandaşı	5	3	5	87	86	186
	Kürt	0	0	1	14	6	21
	Alevi	0	0	0	6	4	10
	Diğer	1	5	0	3	1	10
Toplam		10	16	12	204	168	410

Katılımcıların ezici bir çoğunluğu, oy kullanırken toplumun faydasını ve çıkarlarını kendi çıkarlarının önünde tuttuklarını ifade etmektedir. Ankete katılan farklı toplumsal gruplara mensup katılımcılar arasında bu noktada herhangi bir belirgin farklılık bulunmamaktadır.

3.1.7.Siyasi Kimlik İle Parti Lideri Arasındaki İlişki

Tablo 9: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? * Desteklediğim Siyasal Partiyi Tercih Etmemde, Parti Liderinin Sahip Olduğu Ya Da Benimsediği Kişisel Değerler ile Kendi Benimsediğim Kişisel Değerlerin Özdeşleşmesi:

		Desteklediğim siyasi partiyi tercih etmemde, parti liderinin sahip olduğu ya da benimsediği kişisel değerler ile kendi benimsediğim kişisel değerlerin özdeşleşmesi:					Toplam
		Kesinlikle etkisizdir	Etkisizdir	Kararsızım	Etkilidir	Kesinlikle etkilidir	
Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?	Türk	0	12	6	52	29	99
	Müslüman	0	2	12	46	24	84
	T.C. Vatandaşı	2	11	17	114	42	186
	Kürt	0	0	1	14	6	21
	Alevi	0	0	0	6	4	10
	Diğer	1	5	0	3	1	10
Toplam		10	16	12	204	168	410

kimlikle tanımlıyor sunuz?	Kürt	0	2	0	10	9	21
	Alevi	2	0	0	2	6	10
	Diğer	2	5	1	2	0	10
Toplam		6	32	36	226	110	410

Katılımcılar, aynı destekledikleri partinin hangi değerleri öne çıkardığına bakarak siyasi tercihlerde bulunmalarında olduğu gibi, siyasi liderin değerlerine de aynı şekilde önem vermektedirler. Buna göre katılımcıların yüzde 90'ına yakını, parti liderinin değerleri ile kendi değerleri arasındaki uyumun önemine işaret ederek böylesi bir uyumun kendi siyasi tercihlerini etkilediğini ifade etmektedirler.

Tablo 10: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Sempatizanı Olduğum Parti Başarısız Olsa Bile Parti Liderinden Dolayı Tercihimi Yine de Değiştirmem.

		Sempatizanı olduğum parti başarısız olsa bile parti liderinden dolayı tercihim yine de değiştirmem.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	
Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyor sunuz?	Türk	24	32	17	24	2	99
	Müslüman	4	24	20	18	18	84
	T.C. Vatandaşı	23	64	43	42	14	186
	Kürt	0	7	6	6	2	21
	Alevi	2	4	2	2	0	10
	Diğer	1	5	4	0	0	10
Toplam		54	136	92	92	36	410

Katılımcıların yaklaşık yarısı, destekledikleri partinin lider kadrosunun siyasi performansının kendi tercihleri açısından belirleyici olduğunu düşünmektedir. Buna göre, kararsızlar bir kenara bırakılacak olursa, soruya cevap verenlerin yarısından fazlası, kendi partilerinin seçim başarısızlığı söz konusu olduğunda bu başarısızlığı parti liderine atfetme eğilimi göstermektedir. Kararsızlar dışında soruyu cevaplayanların ise ancak yüzde 40'ı, partileri belirgin bir seçim yenilgisi yaşamışsa bile sadece parti liderine duydukları saygı, sempati ya da bağlılık nedeniyle parti tercihlerini yine değiştirmeyeceklerini ifade etmektedir. Kendisini öncelikli olarak Türk ya da vatandaş olarak tanımlayanlarda bu oranlar genel ortalamaya paralel bir seyir izlerken kendisini Müslüman olarak niteleyenlerde, partileri başarısız bile olsa

parti liderinden dolayı parti tercihlerini değiştirmeyeceklerini ifade edenlerin oranı genel ortalamanın belirgin bir şekilde üstünde seyretmektedir.

3.1.8.Siyasi Kimlik İle Protesto Oyu Arasındaki İlişki

Tablo 11: Birincil Olarak Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz *Sempatizana Olduğum Partiyi Şu Nedenle Oy Vermeyebilirim

		Sempatizana olduğum partiye şu nedenle oy Toplam vermeyebilirim						
		Genel parti politikalarına tepki gösterme ve protesto oyu	Yanlış aday göstermeler	Stratejik nedenler	Diğer partilerin ikna edici tutum ve politikaları	Tercih ettiği adayın başka bir parti tarafından aday gösterilmiş olması	Diğer	
Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyorsunuz?	Türk	67	57	57	33	18	1	95
	Müslüman	50	47	40	19	19	1	74
	T.C. Vatandaşı	120	121	108	67	34	0	174
	Kürt	6	14	9	0	8	0	15
	Alevi	6	8	4	2	4	0	10
	Diğer	4	4	7	9	0	0	10
Toplam		253	251	225	130	83	2	378

Anket sorusuna verilen cevaplar çoklu yanıt olduğundan toplamları %100'ü geçmektedir. Yani N sayısı örneklem hacmini geçmektedir. Katılımcılar açısından, genel parti politikalarına tepki ve protesto, partinin yanlış aday göstermesi ve stratejik nedenler, normalde destekledikleri partiye oy vermemeleri için önde gelen nedenlerdir. Bu konuda, farklı katılımcı gruplar arasında belirgin bir farklılık göze çarpmamaktadır. Sadece kendini Kürt olarak tanımlayan katılımcılar açısından yanlış aday gösterme, diğer nedenlerin belirgin bir şekilde önünde yer almaktadır.

3.1.9.Siyasi kimlik ile Parti Bağlılığı arasındaki ilişki

Tablo 12: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz? *Desteklediğim Siyasal Partiyi Tercih Etmemde, Parti Programı ve Politikalarında Öne Çıkan Temel Değerler İle Kendi Benimsediğim Kişisel Değerlerin Özdeşleşmesi:

		Desteklediğim siyasal partiyi tercih etmemde, parti programı ve politikalarında öne çıkan temel değerler ile kendi benimsediğim kişisel değerlerin özdeşleşmesi:					Toplam
		Kesinlikle etkisizdir	Etkisizdir	Kararsızım	Etkilidir	Kesinlikle etkilidir	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle tanımlıyor sunuz?</i>	<i>Türk</i>	0	8	12	49	30	99
	<i>Müslüman</i>	0	6	10	46	22	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	3	8	13	117	45	186
	<i>Kürt</i>	0	0	0	8	13	21
	<i>Alevi</i>	2	0	0	4	4	10
	<i>Diğer</i>	1	4	1	4	0	10
<i>Toplam</i>		6	26	36	228	114	410

Katılımcılar, verdikleri cevaplar ile kendilerini partileri ile özdeşleştirme eğilimi göstermektedirler. Katılımcıların ezici bir çoğunluğu, kendi değerleri ile destekledikleri partinin önem verdiği değerler arasındaki uyumu, söz konusu partiyi desteklemelerinde önemli bir faktör olarak görmektedirler. Böylesi bir özdeşleşmenin şart olmadığını düşünenlerin oranı kendini birincil olarak Türk ve Müslüman olarak görenlerde yüzde 10 civarındayken diğer gruplarda bu oran çok daha düşük düzeydedir.

Tablo 13: Birincil Olarak, Kendinizi Daha Çok Hangi Kimlikle Tanımlıyorsunuz?
*Sempatizanı Olduğum Partiye Yönelik Oy Tercihimi Asla Değiştirmem.

		Sempatizanı olduğum partiye yönelik oy tercihim asla değiştirmem.					Toplam
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
<i>Birincil olarak, kendinizi daha çok hangi kimlikle</i>	<i>Türk</i>	23	32	18	24	2	99
	<i>Müslüman</i>	6	18	22	20	18	84
	<i>T.C. Vatandaşı</i>	22	77	26	42	19	186
	<i>Kürt</i>	2	6	4	4	5	21

<i>tanımlıyo</i>	<i>Alevi</i>	0	2	6	2	0	10
<i>rsunuz?</i>	<i>Diğer</i>	1	5	0	4	0	10
<i>Toplam</i>		54	140	76	96	44	410

Katılımcılar, ne olursa olsun, destekledikleri siyasi partiden vazgeçip geçmeyecekleri ile ilgili soruya verdikleri cevaplarla farklı bir tutum ortaya koymaktadırlar. Katılımcıların yüzde 20'si bu konuda kararsız iken yüzde 50'si soruya olumsuz yanıt vermektedir. Katılımcıların yüzde 30'u ise ne olursa olsun partilerinden vazgeçmeyeceklerini belirtmektedir. Partilerinden asla vazgeçmeyeceklerini ifade edenlerin oranı, kendini öncelikle Müslüman olarak tanımlayanlarda yüzde 35'ler düzeyindeyken kendisini Kürt olarak tanımlayanlarda yüzde 40'ın üzerindedir.

SONUÇ

Demokratik yönetim biçiminin benimsendiği tüm toplumlarda bireylerin siyasal katılımı farklı yoğunluklarda gerçekleşmektedir. Seçmen davranışı, siyasal katılma biçimlerinden biri olarak, bireylerin siyasal sisteme ilişkin fikirlerini, tutum ve davranışlarını göstermektedir. Seçmen davranışı, yalnızca bireylerin kendilerini yönetecek olan siyasal aktörleri seçmelerini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda seçmenlere yönetimin işleyişini düzenleyen kamu politikalarının doğrudan ya da dolaylı olarak şekillenmesi sürecine etki etme olanağı sağlayan bir faaliyet niteliği taşımaktadır. Seçmen davranışını etkileyen faktörler her dönem ve her toplumda farklılaşmakta seçmenlerin oy verme sürecinde yaptıkları tercihler de birçok faktörün etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu çalışma özellikle seçmenin tercihlerini etkileyen ilgi, etkinlik, güven, görev bilinci, empati ve bağlılık gibi sosyo-psikolojik faktörler üzerinde odaklanmıştır.

Çalışmaya katılan Pamukkale Üniversitesi öğrencilerine yönelik hazırlanan 37 soruluk bir anket 410 katılımcıya uygulanmıştır. Araştırmaya konu olan ankette katılımcıların hangi nedenlerle ve hangi faktörlerin etkisinde ne türden bir siyasi tercih ortaya koyduklarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Anket sorularında katılımcılara, seçmen davranışını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik önermeler sunulmuş ve bu önermelere ne derecede katıldıkları ya da katılmadıkları sorulmuştur. Uygulanan anket neticesinde elde edilen veriler ise ampirik yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz çerçevesinde öncelikle kişisel bilgiler ve anket soruları ile ilgili tanımsal inceleme yapılmış, sonrasında ise anket soruları genç seçmenin siyasi kimlik tanımlaması ile çaprazlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulardan hareketle genç ve eğitimli seçmenin, belli bazı koşulların gerçekleşmesi halinde parti tercihlerini ve siyasi yönelimlerini değiştirebileceklerini göstermektedir. Buna göre, her ne kadar belli bir düzeyde parti ve lider bağlılık ve sadakatinden söz edilebilirse de seçmenler, genel olarak parti politikalarına ve uygulamalarına bir tepki olarak tercihlerini değiştirme iradesi ortaya koymaktadırlar. Yine, kendi partilerinin yanlış aday göstermiş olması da seçmen davranışının değişmesi için öne çıkan nedenlerden bir tanesi olarak görünmektedir. Özellikle kendini Kürt siyasi kimliği ile tanımlayan seçmenlerde yanlış aday gösterilmesi durumunda daha önce tercih ettiği partiye oy vermeme eğilimi belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır.

Buna karşılık, desteklenen partinin dışındaki partilerin tercih ve uygulamalarının etkisi ise seçmen tavrının değişmesinde daha az etkilidir. Yani seçmenler, bir kez siyasi tercihlerini yaptıktan sonra bu tercihlerine sadık kalmaya eğilim göstermekte ve ancak kendi partilerinin belirgin bir hata yapması durumunda bu tercihlerini değiştirmekte ve diğer partilerin performansını daha az dikkate almaktadırlar. Katılımcıların yüzde 30'u ise ne olursa olsun partilerinden vazgeçmeyeceklerini belirtmektedir. Partilerinden asla vazgeçmeyeceklerini ifade edenlerin oranı, kendini öncelikle Müslüman siyasi kimliği ile tanımlayanlarda yüzde 35'ler düzeyindeyken kendisini Kürt siyasi kimliği ile tanımlayanlarda yüzde 40'ın üzerindedir.

Katılımcılara, mevcut siyasal düzen ve mekanizmalara karşı şüpheci bir tutum içinde olup olmadığını anlamaya yönelik soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgular da yine genç ve eğitilmiş seçmenlerin belli bir düzeyde siyaset kurumuna güvendiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, seçimlerde oy kullanmasalar bile seçmenler açısından bunun nedeninin siyasi kurum ve mekanizmalara karşı duyulan şüphecilik ve güvensizlik olmadığını göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrenci grubunun seçime katılım ve ilgisi yüksek düzeyde seyretmektedir. Sorulara verdikleri yanıtlardan seçimlerde kullandıkları oyun işe yaradığını ve sonuçlar üzerinde etkili olduğunu düşündükleri tespit edilmektedir. Seçimlerde kullandıkları oyun seçim sonuçları üzerinde etkili olmadığını düşünenlerin oranı, toplam örneklem kitlesi içinde yüzde 20'ye bile ulaşmamaktadır. Bu da seçmenlerin hem sisteme güvendiğini ve hem de sistemi siyasi değişimin en önemli aracı olarak gördüklerini teyit etmektedir. Buradan hareketle, siyasi kimlikler üzerinden, verdikleri oyun etkisi konusunda ankete katılanlar arasında belirgin bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür. Yani, siyasi kimliği ne olursa olsun, seçmenlerin kullandıkları oya attıkları değer ve onun etkisi konusunda benzer bir düşüncenin olduğu görülmektedir.

Ancak şunu belirtmek gerekir ki, seçim sonuçları ile ilgili sisteme ve seçimlere duyulan bu güven, tam anlamıyla siyasi partilerin tutum ve politikalarına yönelik güvene yansımamaktadır. Her ne kadar yine seçmenlerin önemli bir kısmı, kullandıkları oyların parti siyaset ve tutumlarında etkili olduğunu düşünüyorsa da bu oran, seçim sonuçlarının üzerinde etkili olduğunu düşünenlerin oranına göre daha düşüktür. Bu durumda, siyasi partilerin seçmen talep ve beklentilerine cevap verecek şekilde kendilerini yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, genç ve dinamik seçmen seçim sonuçları üzerinde oylarının etkili olduğunu bilerek oy kullanmakta, ancak bu oyun aynı düzeyde parti siyasetini etkilemeyeceğine inanmaktadır. Aradaki fark bir yönüyle siyasi partilere güvensizlik şeklinde de yorumlanabileceğinden, siyasi partilerin seçmenlerin güvenini kazanıcı bir tutum geliştirmeleri gerektiği söylenebilir. Özellikle kendini Kürt veya Alevi olarak tanımlayan seçmenler için bu oran daha da düşük seyrettiğinden, bu kesimin güven ve desteğinin temin edilmesi gerektiği açıktır.

Genç ve eğitilmiş bireylerden oluşan araştırma örneklemini katılımcıları, seçimlerde kullandıkları oyun birey olarak güvenlerini arttırdığını ifade etmektedir. Elde edilen bulgulara göre her üç katılımcıdan ikisi seçimlerde oy kullanmanın özgüvenlerini arttırdığını söylemişlerdir. Seçmenlerin kendilerini tanımladıkları siyasi kimlikleri açısından durumu ele aldığımızda ise, diğer siyasi kimlik üyelerinde belirgin bir farklılaşma gözlemlenmezken Kürt siyasi kimliği ile kendini tanımlayan seçmenlerin seçimlerde oy kullanmanın özgüvenlerini arttırdığına yönelik ifadeleri daha yoğunluklu olarak göze çarpmaktadır. Araştırmaya katılan

her dört seçmenden üçü seçimde oy kullanmayı birincil derecede öneme sahip bir vatandaşlık görevi olarak nitelendirmektedir. Siyasi kimlikler açısından değerlendirildiğinde oy kullanmayı vatandaşlık görevi olarak değerlendiren en yüksek grup Kürt siyasi kimliği ile kendini tanımlayan seçmenler olmuştur.

Araştırmaya katılan genç seçmenler seçime güven duymakta, seçimler yoluyla sistemin işleyişine katkıda bulunmaya istek ve niyet göstermekte ve bunu yaptıklarında da birey olarak önemli oldukları hissine kapılmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında, seçimlerin, seçmenlerin kendilerini etkin bireyler olarak hissetmelerinde önemli bir katkıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dahası, bireysel özgüven hissi, seçimlerde oy kullanmak suretiyle vatandaşlık görevinin yerine getirildiği düşüncesiyle de pekiştirilmektedir. Yani seçimde oy kullanmak hem doğrudan bireysel özgüveni arttırmakta ve hem de dolaylı olarak bir görevin yerine getirildiği düşüncesi ile önemli bir tatmin duygusu yaşatmaktadır. Ancak bir taraftan da seçimde oy kullanmak gibi son derece basit ve doğru dürüst bir çaba gerektirmeyen bir eyleme böylesi bir anlam yüklenmesi de, başkaca katılım yollarının olmadığı ya da varsa bile bunların seçmen tarafından bilinmediği ya da kullanılmadığı ihtimalinin olabileceğini hatırlatmaktadır. Gerek siyaset kurumunun ve gerekse de siyasi partilerin, daha katılımcı ve şeffaf bir demokrasi için seçimde yoğun ilgi gören ve seçmen meşruiyetine sahip seçim sistemine ilave olarak başkaca katılım yollarını geliştirmeye odaklanması gerekmektedir.

Nitekim seçmenlerin önemli bir kısmı, seçimde oy kullanmanın kendileri için en önemli siyasi katılım biçimi olduğunu ifade ederek böylesi bir problemin varlığına da dolaylı olarak işaret etmektedirler. Etkin ve katılımcı bir demokrasi, mümkün olduğunca seçmenlerin ve vatandaşların siyasete katılmalarını temin etmeyi öncelik olarak belirlemektedir. Seçimler demokraside son derece önemli işlevler üstlense de tek başına vatandaşlar için yegane katılım mekanizması olmaktan çok uzaktır. Seçmen ve vatandaşların seçimlerdeki rolü son derece sınırlı ve pasif olup sadece oy kullanmakla sınırlıdır. Halbuki demokrasi, halk yönetimini önceleyen bir rejim olarak vatandaşların etkin ve sürekli katılımına açık olduğu sürece ideale yakındır. Oy vermenin en önemli siyasal katılım biçimi olarak görülmesi ise böyle bir idealden uzak kalındığının işareti olarak görülebilir.

Araştırmaya katılanların sadece yarısı, kendilerini siyasete yakın bireyler olarak nitelendirmektedir. Bu, genç ve eğitimli bir kitle için bu son derece düşük bir orandır. Bu oran kendisini Müslüman olarak tanımlayanlarda diğer gruplara göre biraz daha düşük iken vatandaş kimliğini öne çıkaranlarda yüzde 55-60 düzeyinde seyretmektedir. Bu sonuçlar ise eğitim düzeyi görece daha yüksek olsa bile katılımcıların kendilerini siyasetten uzak tuttuklarını ve bunda ciddi bir sorun görmediklerini teyit eder niteliktedir. Kaldı ki seçimlere katılım oranının çok yüksek olduğu ve seçimlerde kullanılan oyun etkisinin seçmenlerce de kabul edildiği düşünüldüğünde seçmen kitlesinin bu düşüncede olması demokrasinin niteliğini anlamak bakımından bazı ipuçları sunmaktadır. Seçime katılımın yüksek ve oy vermenin birincil siyasal katılma biçimi olarak görüldüğü ancak seçmenin kendisini siyasete uzak olarak tanımladığı bir yerde sahici anlamda bir katılımcı demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Üstelik araştırmanın genel seçimler temelli bulgular içerdiği düşünüldüğünde seçmen kitlesi ile siyaset ve yönetim arasında belirgin bir uçurumun varlığını tespit etmek mümkündür.

Siyasi partilerin ve bir bütün olarak siyaset kurumlarının seçmen katılımını daha yüksek seviyelere taşıyarak katılımcı bir demokrasi tesis etmelerinin gerekliliği, seçmenlerin oy kullanma saikleri ile ilgili verdikleri cevaplarla da teyit edilmektedir. Buna göre seçmenlerin neredeyse tamamı oy kullanırken sadece kendi çıkarlarını değil aynı zamanda toplumun öncelik ve çıkarlarını da göz önünde bulundurmaktadır. Üstelik empati kapasitesini ölçmeye yönelik bu sorulara verilen cevaplar arasında herhangi bir şekilde siyasi kimlik temelli bir ayrışma da bulunmamaktadır. Dolayısıyla, seçmenlerin siyasetin işleyişi ile ilgili normatif bir kaygısı bulunmaktadır. İzin verildiği takdirde de seçmenler siyaset sahnesinde farklılık yaratacak girişimlerde bulunabilecektir. Böylesi bir katkının etkinliği ise ancak katılımcı bir demokrasinin tesisi ile mümkün olacaktır. Seçmenlerin oy kullanırken kendi değerleri ile parti değerleri ve partinin aday gösterdiği kişilerin kişisel değerleri arasında uyum araması da bu noktayı ayrıca teyit etmektedir. Diğer bir ifadeyle, seçmenler kendi değerlerinin siyaset sahnesine taşınmasını istemektedir. Bir yönüyle bu durum, aynı zamanda seçmenin kendi değerleri yoluyla siyasete katılma irade ve isteğini göstermektedir.

Özellikle genç ve eğitilmiş seçmen söz konusu olduğunda, seçmenlerin partilerinden daha kolay vazgeçebilecekleri görülmektedir. Araştırma bulguları, katılımcıların yarısının belli durumlarda partilerinden vazgeçebileceklerini göstermektedir. Bu da siyasi partilerin seçmenlerin önceliklerini tespit etmesi gerektiği ve buna uygun adımlar atmasının zorunlu olduğu anlamına gelmektedir. Aynı şey parti liderinin performansı için de geçerlidir. Araştırmaya katılanlar parti liderinin performansından hoşnut olmadıkları takdirde seçim ve tercihlerini gözden geçirebileceklerini göstermektedir.

Sonuç olarak, seçmen davranışlarını belirleyen faktörlerin tahmin edilenden çok daha karmaşık olduğunu söylemek mümkündür. Bu faktörler sabit ve değişmez olmadığı gibi tek başına seçmen tercihinin belirleme yeteneğine de sahip değildirler. Bu faktörlerin neler olduğunu tespit etmek ve buna uygun adımlar atmak siyaset kurumlarının ve siyasi aktörlerin sorumluluk alanına düşmektedir. Araştırmanın katılımcı profili genç ve eğitilmiş seçmen kitlesini betimlemekte ve dolayısıyla da araştırma sonuçları bu kitlenin tercihlerini yansıtmaktadır. Söz konusu tercihlerin bazı noktalarda genel seçmen tercihleri ile uyum gösterdiği, bazı noktalarda ise bu tercihlerden önemli ölçüde ayrıştığı görülmektedir. Özellikle siyasetten beklenti ve siyasete etki niyet ve amacı açısından genç ve eğitilmiş kitlenin son derece istekli olduğu görülmektedir. Bu istek ve niyetin siyaset kurumları ve aktörleri tarafından dikkate alınması ve seçmenler ile siyaset kurumları arasında var olan engellerin ve sınırlamaların kaldırılması gerekmektedir.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Researchers' Contribution Rate Statement

Yazarlar bu çalışmaya eşit şekilde katkı sağladıklarını beyan etmişlerdir.

The authors declare that they have contributed equally to this article.

Araştırmacıların Çatışma Beyanı / Researchers' Conflict of Interest Statement

Yazarlar, bu çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

The authors declare that there is no potential conflict of interest in this study.

Araştırmacıların Etik Beyanı / Ethical Statement of Researchers

Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Adida, C., Gottlieb, J., Kramon, E., & McClendon, G. (2019). Response Bias in Survey Measures of Voter Behavior: Implications for Measurement and Inference. *Journal of Experimental Political Science*, 1-7.
- Akgün, B. (1999). Türkiye'de Seçmen Davranışının Ekonomi Politikü Üzerine Bir Model Denemesi. *Liberal Düşünce Dergisi*(14), 63. Retrieved 03 18, 2019, from <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/14/06-birol-akgun-turkiye'-de-seçmen-davranisinin-ekonomi-politik'i-uzerine-bir-model-denemesi.pdf>.
- Akgün, B. (2000). Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O Dergisi*, 4, 75-92.
- Akgün, B. (2002). Türkiye'de Seçmen Davranışı Partiler Sistemi ve Siyasal Güven. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ambrus, A., Greiner, B., & Sastro, A. (2017). The Case for Nil Votes: Voter Behavior under Asymmetric Information in Compulsory and Voluntary Voting Systems. *Journal of Public Economics*, 34-48.
- Arı, E., Yılmaz, V., & Başkan, E. (2015). Seçmen Oy Verme Davranışlarının Betimlenmesi İçin Bir Yapısal Eşitlik Model Önerisi: Yalova İli Mahalli İdareler Seçimi Örneği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(3), 1-17.
- Avcı, K. (2015). 2014 Ankara Yerel Seçimlerinde Parti Lideri Faktörünün Seçmenin Oy Verme Kararına Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2), 140-155.
- Bartels, L. M. (2008). *Unequal Democracy The Political Economy of the New Gilded Age*. Princeton: Princeton University Press.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Beren, F. (2013). Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliği: Şanlıurfa İli Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1), 191-214.
- Campbell, A., & Kahn, R. L. (1953). The People Elect a President. *American Journal of Sociology*, 59(3), 284-285.
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1960). *The American Voter*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Canöz, K. (2010). Seçmen Tercihinde Aday İmajının Rolü: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Öncesinde Konya Seçmeni Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), 95-114.
- Canöz, K., & Bakan, Ö. (2015). Türkiye'de Eğitimli Seçmenin Yerel Seçimlerde Oy Verme Kriterleri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, 483-509.

- Cwalina, W., Falkowski, A., & Newman, B. I. (2008). Towards the Development of A Cross-Cultural Model of Voter Behavior. *European Journal of Marketing*, 44(3/4), 351-368.
- Çavuşoğlu, H., & Pekkaya, M. (2016). Yerel Seçimlerde Genç Seçmenlerin Siyasal Davranışlarına İlişkin Bir İnceleme: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(29), 17-40.
- Çinko, L. (2006). Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki ilişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(1), 103-116.
- Çukurçayır, M. A. (2002). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Çukurçayır, M. A., & Gökçe, G. (2002). Yerel Siyaset ve Katılma Davranışı : Konya' da Katılım Eğrileri. 2(3), 134.
- Dahl, R. A. (1962). *Who Governs*. New Haven: Yale University.
- Damlapınar, Z., & Balcı, Ş. (2005). Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması. *Selçuk İletişim Dergisi*(4), 60.
- Durdu, Z. (2013). *Türkiye'de Siyasal Kültürü Anlamak*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Fiorina, M. P. (1981). *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven and London: Yale University Press.
- Fiorino, M. P. (1976). The Voting Decision: Instrumental and Expressive Aspects. *The Journal of Politics*, 38, 391-412.
- Gegez A. E. (2007). *Pazarlama Araştırmaları*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Gerber, A. S., Huber, G. A., Biggers, D. B., & Henry, D. J. (2016). A Field Experiment Shows That Subtle Linguistic Cues Might Not Affect Voter Behavior. *PNAS*, 113(26), 7112-7117.
- Gerber, A. S., Huber, G. A., Biggers, D. B., & Henry, D. J. (2016). A Field Experiment Shows That Subtle Linguistic Cues Might Not Affect Voter Behavior. *PNAS*, 113(26), 7112-7117.
- Gökçe, O., Akgün, B., & Karaçor, S. (2002). 3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi:Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 1-44.
- Güldü, Ö., & Dönmez, A. (2002). Aşırı Uçlarda Siyasal Tutumlara Sahp Üniversite Öğrencilerinin Bazı Psikolojik Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Journal of Faculty of Educational Sciences*, 35(1), 129-142.
- Gülmen, Y. (1979). *Türk Seçmen Davranışı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Gümüş, H. (2009). *Türk Seçmen Davranışı ve AKP, CHP ve MHP'nin Seçmen Tabanları Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

- Hazama, Y. (2006). Electoral Volatility in Turkey: Cleavage-based vs. Retrospective. The International Political Science Association's 20th World congress, (pp. 9-13). Fukuoka. Retrieved Mart 30, 2019, from https://www.researchgate.net/publication/315723842_Electoral_volatility_in_Turkey_cleavages_vs_the_economy.
- Heywood, A. (2007). Siyaset. Ankara: Adres Yayınları.
- Hook, S. (1959). Political Power and Personal Freedom. New York.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1997). Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği Türkiye'de Siyaset Süreklilik ve Değişim. (A. Sarıbay, Ed.) İstanbul: Der Yayınları.
- Kapani, M. (2004). Politika Bilimine Giriş. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar-İlkeler- Teknikler. Ankara: Nobel Yayınları, 23. Basım.
- Kışlalı, A. T. (2000). Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kurtbaş, İ. (2015). Seçmen Psikolojisine Dair Psiko-Politik Bir Tahlil Politik Psikoloji Ekseninde Deneysel Bir Çalışma. Journal of Administrative Sciences and Policy Studies, 3(2), 91-111.
- Lazarsfeld, P., Berelson, B., & Gaudet, H. (1948). The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign (Vol. 2nd Edition). New York: Columbia University Press.
- Markus, G. B., & Converse, P. E. (1979). A Dynamic Simultaneous Equation Model of Electoral Choice. American Political Science Association, 73(4).
- Mibrath, L. W., & Goel, M. (1977). Political Participation: How and why do people get involved in politics? Chicago: Rand McNally College Publishing Company.
- Miller, K.I. and Monge, P.R. (1986) Participation, Satisfaction, and Productivity: A Meta-Analytic Review. The Academy of Management Journal, 29, 727-753.
- Özbudun, E. (1975). Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Özbudun, E. (2000). Contemporary Turkish Politics: Challenges to Democratic Consolidation. London: Lynne Rienner Publications.
- Özsoy, O. (2002). Türkiye'de Seçmen Davranışları ve Etkin Propaganda. İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Özsoy, O. (2007). Seçim Kazanma Sanatı. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Polat, C., & Külter, B. (2008). Genç Seçmenler Gözüyle Siyasal Ürün (Siyasi Lider) Özellikleri: Ankara'daki Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1), 1-31.

- Polat, F. (2009). Dinin Türk seçmen davranışı üzerindeki etkisi: Denizli İli Örneği (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sencer, M. (1974). Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Siyasal Davranışlar. İstanbul: May Yayınları.
- Shachar, R. (2003). arty Loyalty As Habit Formation. Journal of Applied Econometrics, 18(3), 251-269.
- Superti, C. (2014, March). Vanguard of the Discontents: Blank and Null Voting as Sophisticated Protest Voting and Voting Abstention. Retrieved from http://scholar.harvard.edu/files/csuperti/files/dissertationpaper1_spainitaly_0.pdf.
- Temizel, M. (2012). Türkiye'de Seçmen Davranışlarında Sosyopsikolojik, Kültürel Ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal Ve Ampirik Bir Çalışma (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Teyyare, E., & Avcı, M. (2016). Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak İli Örneği. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi.
- Tokgöz, O. (1979). Siyasal Haberleşme ve Kadın. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler.
- Turan, İ. (1977). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış. İstanbul: Güryay Matbaacılık.
- Turan, İ. (1986). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış. İstanbul: Der Yayınları.
- Yazıcıoğlu, Y., ve Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.